

ANAYASA MAHKEMESİ TARAFINDAN VERİLEN İPTAL KARARLARININ ERKEN AÇIKLANMASINA VE YÜRÜRLÜĞÜN ERTELENMESİNE BAĞLI OLARAK ORTAYA ÇIKAN BAZI SORUNLAR

Some problems resulting from early announcement of annulment judgments and stopping force decisions rendered by the Constitutional Court.

Yrd. Doç. Dr. Adnan KÜÇÜK¹

ÖZET

Türkiye’de gerek anayasal gerekse yargısal temelli sorunlar hep yaşanmaktadır. Bunun sistemsal veya diğer etkenlerden kaynaklı nedenleri olabilmektedir.

Yargı kurumları üyelerinin kendi ideolojik temelli tutumlarını bazı kararlarına yansıtmaları sistemsal sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca Anayasal normlarının kendisi yargısal sorunların nedeni teşkil edebilmekte, bazen de yargısal kurumlar, anayasal yetkilerinin ötesine geçerek inisiyatif almak suretiyle bazı sorunların yaşanmasına sebep olabilmektedir.

Bu makalede, hem AYM tarafından verilen iptal kararlarının gerekçesi yazılmaksızın açıklanması, hem de iptal kararlarının yürürlüğünün ertelenmesi temelli yaşanan sorunlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anayasa Mahkemesi, İptal kararları, iptal kararlarının yürürlüğünün ertelenmesi, yargı kurumları,

ABSTRACT

In Turkey, there has been always a problem occurred either constitutional or judicial based matters. This may be sourced from systemic or other factors.

In some case, members of the judicial institutions reflecting their ideological attitudes in its decisions causes systemic problems. Although, the Constitutional norms itself may posed source of the judicial problems and sometimes, judicial institutions taking by the initiative beyond to their constitutional powers that could cause several problems.

This article will elaborate some problems resulting from early announcement

1 Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

of annulment judgments and stopping force decisions rendered by the Constitutional Court.

Keywords: Constitutional Court, Annulment decisions, adjournment of the annulment decisions of the come into force, judicial institutions.

Türkiye’de gerek anayasal gerekse yargısal temelli sorunlar hep yaşanmaktadır. Bazen yargı kurumları ideolojik temelli tarafgir tutumlar sergileyerek, bu tutumlarını bazı kararlarına yansıtarak sistemsal sorunların yaşanmasına sebep olurken, bazen de bu sorunlar, anayasal temelli olarak yaşanabilmektedir. Bir diğer ifadeyle yargısal sorunların kaynağını bizzat Anayasal normlar teşkil edebilmektedir. Bazen de yargısal kurumlar, anayasal yetkilerinin ötesine geçerek inisiyatif almak suretiyle bazı sorunların yaşanmasına sebep olabilmektedir.

Türkiye’de yargı temelli yaşanan sorunlardan bir kısmı da, hem Anayasa yargısı hem de diğer yüksek yargı mercileri temelli olarak yaşanmaktadır. Bir yandan AYM, Anayasa tarafından açıkça yasaklanan bir yetkiyi kullanmak suretiyle iptal kararlarını, daha gerekçeleri yayımlanmadan açıklamakta, diğer yandan da diğer yüksek yargı mercileri Anayasada açıkça yürürlükte olduğu öngörülen bu iptal kararlarını uygulamama yoluna gitmekte ya da yürürlüğü ertelenen iptal kararları sanki tamamen hukuk âleminde tamamen çıkarılmış gibi işlem yapmaktadırlar. Bu tür uygulamalarda yeknesaklık olmadığı için de, eşitlik ilkesi ile çelişme pahasına sorunlar yaşanabilmektedir.

Yargının bu tür tutumlarından genel olarak demokratik hukuk devleti ilkesi ciddi manada yara alırken, bizzat bu kurumun kendisi de güven aşınmasına maruz kalabilmektedir. Oysa bir devletin hukuk devleti olabilmesi her şeyden önce yargı mercilerinin tarafsızlık içerisinde hukuki zeminde güçlü olmalarına bağlı bulunmaktadır. Her bir güven aşınması bu kurumu zayıf düşürecek, itibar erozyonundan tüm sistem nasiplenecektir. Bugün Türkiye’de demokratik hukuk devleti temelli kökleşmiş bir sistemin kurulamayışında yargısal deformasyonun ciddi manada etkilerinin olduğu söylenebilir.

Bu makalede, hem AYM tarafından verilen iptal kararlarının gerekçesi yazılmaksızın açıklanması, hem de iptal kararlarının yürürlüğünün ertelenmesi temelli yaşanan sorunlar üzerinde durulacaktır.

Anayasa Mahkemesi Kararlarının Yayınlanması ve Yürürlüğe Girmesi.

1982 Anayasasının 141. maddesine göre “bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır”. Bu hükme göre, Anayasa Mahkemesi (AYM) de dâhil olmak üzere bütün mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olması zorunludur. Anayasada, 141. madde ile yetinilmeyerek, AYM kararlarının gerekçeli olarak yayımlanmasına ilişkin ayrıca özel bir hükme de yer verilmiştir. Anayasanın 153/1. fıkrası hükmüne göre “iptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz”. Bu anayasal hüküm ile, hem kararların gerekçeli olması zorunluluğu ifade edilmekte, hem de iptal kararlarının gerekçesinin yazılmadan açıklanması yasaklanmış olmaktadır². Bu husus, 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 66/5. maddesinde de, “(Anayasa) Mahkeme(si) kararları gerekçeli olarak yazılır” denilerek hükme bağlanmıştır.

Bu sistemin benimsenmesinde 1961 Anayasası döneminde yaşanan bazı sorunların etkili olduğu belirtilmiştir. Bu Anayasanın ilk metninde “AYM tarafından verilen iptal kararlarının verildiği tarihte yürürlüğe girmesi” esası benimsenmişti (md. 152/2). Bu hükümle ilgili “iptal kararının verildiği tarihte gerekçesi henüz açıklanmadığı için iptali haklı kılan anayasal sebepler bilinmemekte ve parlamento da bu sebebe bağlı olarak Anayasaya uygun bir kanunu hemen çıkaramamakta, bu şekilde bir hukuki boşluk ortaya çıkmakta” olduğu yönündeki bazı görüşlerin etkili olması üzerine³, Anayasanın 152. maddesi 1971 yılında bu görüşle uyumlu olarak değiştirildi. Bu değişiklikte benimsen hüküm şu şekildedir:

(AYM) Kararlar(ı), gerekçesi yazılmadan açıklanamaz. AYM’nce, Anayasaya aykırı olduğundan iptaline karar verilen kanun veya İçtüzük veya bunların iptal edilen hükümleri, gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlükten kalkar (md. 152/1, 2).

Bu şekilde iptal kararlarının yürürlüğe girme tarihi gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarih olarak benimsenmiştir.

2 Kemal GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin y., Bursa, 2000, s. 492.

3 Yılmaz ALİFENDİOĞLU, “Türk Anayasa Mahkemesinin İşleyişi ve Karar Alma Süreci”, *Bahri Savcı’ya Armağan*, Ankara Mülkiyeliler Birliği Vakfı y., Ankara, 1988, s. 186; “Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Anayasa Yargısı”, *Amme İdaresi D.*, C. 24, S. 3, Yıl 1991, s. 186; İbrahim Ö. KABOĞLU, *Anayasa Yargısı*, 4. B., İmge y., Ankara, 2007, s. 158.

1971 değişikliği ile Anayasaya dâhil edilen bu kural 1982 Anayasasınca da benimsenmiştir. Anayasanın 153/3. Maddesine göre, “*Kanun, kanun hükmünde kararname veya TBMM İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar*”. Dolayısıyla iptal kararlarının yürürlüğe girme tarihi, kararın verildiği gün değil, bu kararın Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlandığı tarihtir. Bu hüküm ile birlikte Anayasaya aykırı bulunarak iptal olunan kanun, KHK ya da TBMM İçtüzüğü’nün ya da bunların bazı hükümlerinin, anayasaya aykırılıkları AYM kararı ile tespit olunduğu halde, bunlara ilişkin gerekçeli kararın Resmi Gazetede yayımlanmasına kadar yürürlükte kalması olgusu ortaya çıkmakta⁴ ve genellikle iptal kararının verildiği tarih ile gerekçeli kararın yayımlandığı tarih arasında aylarca hatta bazen yıllarca zaman geçebilmektedir⁵.

Anayasa koyucu AYM kararlarının verilmesinden sonra uzun süre beklenmemesi için “AYM kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar (md. 153/son)” hükmünü getirmiştir. Buradaki “*hemen yayımlanır*” ifadesi ile gerekçenin yazılmasının geciktirilemeyeceği kastedilmektedir. Hemen yayımlanmamanın herhangi bir hukuki yaptırımı mevcut olmadığı için, bu hüküm sadece uygulamaya yönelik temenniden öte bir mana ifade etmemektedir.

Anayasanın 153/son fıkrası hükmünün ifade ettiği bir mana da şudur: “İptal kararları ancak Resmi Gazetede yayımlandığı tarihten

4 ALİFENDİOĞLU, Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Anayasa Yargısı, s. 44; KABOĞLU, *age.*, s. 158.

5 GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 495.

AYM, itiraz yoluyla önüne gelen 3503 Sayılı Kanunun 9. Maddesine eklenen ikinci fıkrasına ilişkin 1990/35 Esas ve 1991/13 Karar sayılı iptal kararını 06.06.1991 tarihinde vermiş, bu karar yaklaşık üç buçuk yıl sonra 27.10.1994 tarih ve 22094 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Benzer şekilde, 04.12.1996 günü iptal edilen 1996/52 Esas ve 1996/45 Karar Sayılı iptal kararı, iptal kararının verildiği tarihten itibaren yaklaşık altı buçuk yıl sonra 04.04.2003 Tarih ve 25069 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 26.03.1997 günü iptal edilen 1996/63 Esas ve 1997/40 Sayılı iptal kararının gerekçeli hali, iptal tarihinden yaklaşık dört yıldan fazla süre (51 ay) geçtikten sonra 28.06.2001 tarih ve 24446 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 17.06.1992 günü verilen 1992/22 Esas ve 1992/40 Sayılı iptal kararı, iptal tarihinden yaklaşık üç buçuk yıl sonra 09.01.1996 Tarih ve 22518 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 20.05.1992 günü verilmiş olan 1991/61 Esas ve 1992/34 Karar sayılı iptal kararı, yaklaşık iki buçuk yıl sonra 29.09.1994 Tarih ve 22066 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 19.02.1992 Tarih ve 1991/13 Esas ve 1992/10 Karar Sayılı iptal kararı, iptal kararının verildiği tarihten itibaren yaklaşık 33 ay sonra 17 Kasım 1994 tarih ve 22114 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

itibaren hukuki bağlayıcılık özelliğini kazanır”⁶; ona bu tarihten önce bir hukuki bağlayıcılık atfedilemez.

İptal edilmiş bir hukuk normunun uzunca bir süre yürürlükte tutulmasının, Anayasa yargısının amaç ve gerekleri, anayasanın üstünlüğü ilkesi ve hukuk ve adalet etiği ile bağdaşır olmadığı söylenebilir. Nitekim bu sebeptendir ki, hem uygulamada farklılıklar ortaya çıkmakta, hem de doktrinde çok farklı görüşler ortaya konulmaktadır.

İptal Olunan Kararların Farklı Şekillerde Duyurulması.

AYM tarafından verilen kararlar farklı şekillerde duyulmaktadır. Birincisi, Resmi Gazete vasıtasıyla, ikincisi kamuoyuna yönelik yapılan basın açıklaması ve diğer yollarla bu duyurma işlemi gerçekleştirilmektedir.

Bilgen’e göre, AYM, birinci usul çerçevesinde, davacı tarafından “yürürlüğün durdurulması” yönünde talepte bulunulması halinde, 1993 yılından itibaren kararlarını üç ayrı karar şeklinde vererek bunların her birisini Resmi Gazetede yayımlamaktadır. Bunlar:

(1) Bir numara ile talebe bağlı olarak “yürürlüğü durdurma” kararı vererek bu kararı Resmi Gazetede yayımlamaktadır⁷.

(2) Üç numara ile kararın sadece hüküm kısmını Resmi Gazetede yayımlamaktadır⁸.

6 KABOĞLU, *age.*, s. 158.

7 AYM, 14.09.1993 Tarih ve 21698 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 20.08.1993 Tarih ve 509 Sayılı “Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin yürürlüğünün durdurulması talebi üzerine, sadece yürürlüğün durdurulmasını içeren bir karar vermiştir. Bu kararın hüküm kısmı şu şekildedir: “20.08.1993 günlü ve 509 sayılı Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin iptaline yönelik istem karara bağlanıp, karar yürürlüğe girinceye kadar uygulamadan doğacak giderilmesi güç ve olanaksız durumları önlemek için KHK’nin yürürlüğünün durdurulmasına, ...21.10.1993 gününde karar verildi”. E. 1993/3, K. 1993/40-1, KT: 21.10.1993. Bu şekilde verilen diğer bazı kararlar için bkz.: E. 2008/87, K. 2011/35, KT: 09.06.2011; E. 2009/45, K. 2011/32, KT: 02.06.2011; E. 2009/30, K. 2011/26, KT: 12.05.2011; E. 2012/128, K. 2013/1, KT: 10.01.2013.

8 Bu konuda şu örnek karar misal olarak verilebilir: 22.02.1994 günlü, 3974 Sayılı “1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu, 3182 Sayılı Bankalar Kanunu, 2983 Sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun, 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu, 07.11.1985 Tarihli ve 3238 Sayılı Kanun, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılması ve 1177 Sayılı Tütün Tekeli Kanununun Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanuna Ek Maddeler Eklennesine İlişkin KHK’nin Değiştirilerek Ka-

(3) İki numara ile kararın gerekçeli hali⁹ Resmi Gazetede yayımlanmaktadır¹⁰.

Bu durumda AYM'nin bazı iptal kararları sadece gerekçeli olarak yayımlanmakta, bazı iptal kararlarında, önce yürürlüğünün durdurulması kararı daha sonra da gerekçeli karar yayımlanmakta, bu şekilde, aynı kanuna ilişkin iki kez AYM kararı yayımlanmış olmaktadır. Bazen de bir kural ile alakalı önce yürürlüğü durdurma, sonra kısa karar, en sonunda da gerekçeli karar yayımlanmak suretiyle aynı hukuk kuralı hakkında üç kez karar yayımlanmış olmaktadır. Bu kararların son ikisinde iptale ilişkin ifadeler yer almaktadır. Fakat bunlardan sadece birisinde gerekçe yer almakta, diğer ikisinde gerekçeye yer verilmemektedir.

Bilgen'e göre, başlangıçta yürürlüğün durdurulması kararının verilmediği hallerde bu uygulama bir tür "yürürlüğün durdurulması kararı" olarak yorumlanabilir ise de, bu durum "iptal kararının yürürlüğünün öne alınması" olarak değerlendirilebilir¹¹.

İkincisi, AYM, uygulamada, iptal kararlarını, daha henüz gerekçesi yazılmadan "kısa karar" şeklinde "basın açıklaması" yoluyla

bulüne Dair Kanun" hakkında açılan iptal davası sonucunda, Yasanın:

"A — 1. maddesiyle 28.05.1986 günlü, 3291 Sayılı Yasaya eklenen;

a) Ek 1. maddenin 3. fıkrası ile Ek 4, ve Ek 5. maddelerin Anayasaya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

b) Ek 1. maddenin 1. ve 2. fıkraları ile Ek 2. ve Ek 3. maddelerin Anayasaya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE,

B — Diğer maddelerinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE,"

09.12.1994 gününde karar verildiğinden söz konusu Yasa hakkında verilen 11.04.1994 günlü, E. 1994/43, K. 1994/42-1 sayılı yürürlüğünün durdurulması kararının, Yasa'nın 1. Maddesiyle 3291 sayılı Yasa'ya eklenen Ek 1. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları. E k 2. ve Ek 3. maddeleri ile 2. ve 3. maddeleri yönünden kaldırılmasına, 09.12.1994 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi. E. 1994/43, K. 1994/42-3, KT: 09.12.1994. Bu kararın gerekçeli hali (E. 1994/43, K. 1994/42-2, KT: 09.12.1994.) 24 Ocak 1995 tarih ve 22181 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu kanuna ilişkin bir de 15 Nisan 1994 tarih ve 21906 sayılı Resmi Gazetede yürürlüğün durdurulması kararı verilmiştir: E. 1994/43, K. 1994/42-1, KT: 11.04.1994. Aynı şekilde olan bir diğer kısa karar için bkz.: E. 1994/70, K. 1994/65-3, 22.12.1994. AYM'nin bu yolu fazla kullanmadığı söylenebilir.

9 AYM'nin, 14.09.1993 Tarih ve 21698 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 21.10.1993 Tarih ve E. 1993/3, K. 1993/40-2 Sayılı İptal kararının gerekçeli hali 06.11.1993 Tarih ve 21750 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

10 Pertev BİLGİN, "Kanunların Uygulanmasının Anayasa Mahkemesi Tarafından Durdurulması", *Anayasa Yargısı*, C. 12, Anayasa Mahkemesi y., Ankara, 1995, s. 186.

11 BİLGİN, *Kanunların Uygulanmasının Anayasa Mahkemesi Tarafından Durdurulması*, s. 186.

kamuoyuna duyurmak yoluna gitmektedir.

Bu konuya ilişkin bir diğer uygulama kapsamında, AYM'nin kendi internet sitesinde iptale konu olan bütün işlemleri duyurmaktadır. AYM, bu kapsamda bir kanun, KHK ya da TBMM İçtüzüğü ya da bunların bazı hükümlerine ilişkin vermiş olduğu iptal ya da iptal talebine ilişkin red kararlarını duyurmaktadır.

Bu şekilde, önceleri sadece güncel ve kamuoyunun ilgisini çeken kanunlar için “basın açıklaması” söz konusu iken, artık son zamanlarda bazı kanunlara ilişkin iptal kararları, hem basın açıklaması yoluyla kamuoyuna duyurulmakta, hem de AYM, kendi internet sitesinde “...Günü ... Yapılan Mahkeme Toplantısında Görüşülen Dosyalar ve Sonuçları”¹² başlığı altında yayımlamış

12 22 Mayıs 2014 Perşembe Günü Saat 09.30'da Yapılan Mahkeme Toplantısında Görüşülen Dosyalar ve Sonuçlar. Bu başlık altında yapılan duyurulardan bir kısmı şu şekildedir:

6446 sayılı Kanun'un;

A- 4. maddesinin (3) numaralı fıkrasının son cümlesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE,

B- 9. maddesinin; 1- (1) numaralı fıkrasının beşinci cümlesinin, 2- (7) numaralı fıkrasının birinci ve ikinci cümlelerinin, 3- (9) numaralı fıkrasında yer alan “...ile mevcut sayaçların bir program dâhilinde mülkiyetinin devralınması...” ibaresinin, Anayasa'ya aykırı olmadıklarına ve iptal istemlerinin REDDİNE,

C- 10. maddesinin (3) ve (7) numaralı fıkralarının son cümlelerinin Anayasa'ya aykırı olmadıklarına ve iptal istemlerinin REDDİNE,

D- 11. maddesinin (3) numaralı fıkrasının birinci cümlesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE,

E- 15. maddesinin (3) numaralı fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE,

F- 16. maddesinin (6) numaralı fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE,

G- 22. maddesinin son cümlesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE,

H- Geçici 8. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, iptal hükmünün, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrası ile 6216 sayılı Kanun'un 66. Maddesinin (3) numaralı fıkrası gereğince, kararın resmî gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesine,

I- Geçici 14. maddesinin; 1- (1) numaralı fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, 2- (2), (3) ve (4) numaralı fıkralarının, 30.3.2011 günlü, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 43. maddesinin (4) numaralı fıkrası gereğince İPTALLERİNE,

6446 sayılı Kanun'un; A- Geçici 14. maddesinin (1) numaralı fıkrasının yürürlüğünün durdurulması isteminin koşulları oluşmadığından REDDİNE,

B- Geçici 8. maddesine yönelik iptal hükmünün yürürlüğe girmesinin ertelenmesi nedeniyle bu maddeye ilişkin yürürlüğün durdurulması isteminin REDDİNE,

C- 1- 4. maddesinin (3) numaralı fıkrasının son cümlesine, 2- 9. maddesinin; a- (1) numaralı fıkrasının beşinci cümlesine, b- (7) numaralı fıkrasının birinci ve ikinci cümlelerine, c- (9) numaralı fıkrasında yer alan “...ile mevcut sayaçların bir program dâhilinde mülkiyetinin devra-

olduğu duyurularla kamuoyunun bilgisine sunmaktadır. Bazı kanunlara ilişkin iptal ya da iptal talebinin reddine ilişkin kararlar ise ayrıca basın açıklaması yoluna müracaat edilmeksizin AYM internet sitesinden bu şekilde duyurulmaktadır. Tabii ki bu tür duyurularda da kamuoyu bir iptal kararı hakkında, gerekçesi yazılmış olmadığı halde bilgi sahibi olmuş olmaktadır.

AYM, bir de, somut norm denetimi kapsamında vermiş olduğu iptal ya da iptal talebinin reddine ilişkin kararlarını, Resmi Gazetede yayımlanmaksızın, hiçbir gerekçeye yer vermeksizin, kısa karar şeklinde davanın görülmekte olduğu mahkemeye gönderir¹³. Bazen yürürlüğünü ilgili kararın Resmi Gazetede yayımlanmasından itibaren bir yıla kadar ertelediği kısa kararlarını da bu usulle davanın görülmekte olduğu mahkemeye göndermektedir¹⁴.

İnması..." ibaresine, 3- 10. maddesinin (3) ve (7) numaralı fıkralarının son cümlelerine, 4- 11. maddesinin (3) numaralı fıkrasının birinci cümlesine, 5- 15. maddesinin (3) numaralı fıkrasına, 6- 16. maddesinin (6) numaralı fıkrasına, 7- 22. maddesinin son cümlesine, yönelik iptal istemleri, 22.5.2014 günlü, E.2013/65, K.2014/93 sayılı kararla reddedildiğinden, bu fıkralara, cümlelere ve ibareye ilişkin yürürlüğün durdurulması istemlerinin REDDİNE, 27.10.1999 günlü, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 216. maddesinin birinci fıkrasının "Yetkili idareler tarafından, gümrük vergileri ile bunların ödenmelerine bağlı olarak tahsil edilmiş gecikme faizinin veya gecikme zammının geri verilmesinde idarece faiz ödenmez." biçimindeki birinci cümlesinin iptaline ve Yürürlüğünün durdurulması isteminin koşulları oluşmadığından REDDİNE,

4046 sayılı Kanun'un 21. maddesinin;

A- Dördüncü fıkrasının üçüncü cümlesinde yer alan "...30 gün içinde..." ibaresine ilişkin esas incelemenin, maddenin beşinci fıkrasının birinci cümlesindeki "...yaşlılık aylığına hak kazananlar..." yönünden yapılmasına, B- 1- Dördüncü fıkrasının üçüncü cümlesinde yer alan "...30 gün içinde..." ibaresinin, maddenin beşinci fıkrasının birinci cümlesindeki "...yaşlılık aylığına hak kazananlar..." yönünden, 2- Beşinci fıkrasının birinci cümlesinin, Anayasa'ya aykırı olduklarına ve İPTALLERİNE,

<http://www.anayasa.gov.tr/Gundem/Detay/599/599.pdf>, (ET: 01.06.2014).

- 13 AYM tarafından ilgili davanın görülmekte olduğu mahkemeler kısa karar (kararın hüküm kısmı) şeklinde göndermiş olduğu bazı örnek kararlar bunlardır:
Eskişehir 2. İdare Mahkemesi gönderilen kısa karar (kararın hüküm kısmı): E.2012/157, K. 2013/79, KT: 18.6.2013.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Mahkemesine gönderilen kısa karar (kararın hüküm kısmı): E. 2012/149, K. 2013/63, KT: 22.5.2013.

Bursa 2. Çocuk Mahkemesine gönderilen ve iptal talebinin reddedildiği bildirilen gönderilen kısa karar (kararın hüküm kısmı): E. 2012/155, K. 2013/4, KT: 3.1.2013.

14 AYM tarafından ilgili davanın görülmekte olduğu mahkeme sıfatıyla Ankara 17. İdare Mahkemesi Başkanlığına gönderdiği ve yürürlüğünü de bir yıl ertelediği 18.06.2013 Tarih ve E. 2012/147, K. 2013/78 Sayılı kısa kararı (kararın hüküm kısmı) şu şekildedir:

08.06.1949 günlü, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun, 23.5.2002 günlü, 4759 sayılı Kanun'un 6. Maddesiyle değiştirilen geçici 206. Maddesinde yer alan '08.09.1999 tarihinde Sandık iştirakçisi olanlardan...' ibaresinin Anayasaya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, 'iptal hükmünün, Anayasa'nın 153. Maddesinin üçüncü fıkrası ile 30.3.2011 günlü, 6216 sayılı

İptal Kararlarının Yürürlüğünün Ertelenmesi

Her ne kadar Anayasada “iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlüğe gireceğinden” söz edilmekte ise de, AYM, Anayasanın 153/3. maddesine istinaden, bazı iptal kararlarının yürürlük tarihini, yasama organına aynı konuda yeni kanuni düzenleme yapabilmesi için süre vermek ve bu şekilde iptal hükmüyle birlikte ortaya çıkabilecek hukuki boşluğun ortaya çıkmasına mani olmak amacıyla, iptal kararının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihten başlayarak bir yılı aşmamak kaydıyla belirli bir süre sonra yürürlüğe gireceğini de kararlaştırabilmektedir. Muhteva olarak bu hükmün aynısına 30.03.2011 Tarih ve 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 66/3. maddesinde de yer verilmiştir.

Anayasanın 153/4. maddesine göre iptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, TBMM, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun tasarısı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

AYM tarafından verilen iptal kararı ile, soyut kanun kurallarının düzenlediği alanlarda bir “hukuki boşluk” meydana gelmekte, bu kurallara istinaden somut işlemlerin yapılması imkânı ortadan kalkmış olmaktadır. Bir diğer ifadeyle iptal edilen kanunun düzenlemiş olduğu alanlarda hukuki boşluk meydana geldiği için, yapılması iptal edilen kanuna bağlı kılınmış kamu hizmetlerinin görülmesinde süreklilik kesintiye uğramaktadır¹⁵. Hukuki boşluk ile yürürlükte bulunan bir kanunu açıkça ilga eden bir kanunun AYM tarafından iptal edilmesi halinde yeni bir kanun çıkarılıncaya kadar geçecek sürede uygulanacak bir hukuk kuralının mevcut olmaması, bu şekilde bir kanuni düzenleme boşluğunun varlığı ifade edilmektedir¹⁶.

İşte AYM'ne iptal kararlarının yürürlüğünü erteleme imkânının tanınmasıyla, iptal kararının derhal yürürlüğe girmesi halinde ortaya çıkması muhtemel “hukuki boşluğun” kamu düzeni ve kamu yararı bakımından doğurabileceği tehlikeli sonuçların ve kamu hizmetlerinde gerçekleşmesi muhtemel aksamaların

---

Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 66. Maddesinin (3) numaralı fıkrası gereğince kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine, 18.06.2013 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi” (vurgu bana ait).

15 ALİFENDİOĞLU, *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, s. 204.

16 Muammer OYTAN, “Yasa Boşluğu Sorunu”, *Ankara Barosu D.*, S. 4, Yıl 1984, s. 542.

önlenmesi, yasama organına bu konuya ilişkin yeni düzenleme yapma imkanının verilmesi amaçlanmaktadır¹⁷. Yasama organının bu erteleme dönemi içerisinde, iptal kararının yürürlüğe girmesi üzerine gerçekleşmesi muhtemel hukuki boşluğun ortaya çıkmaması amacına yönelik olarak kanuni düzenleme yapması halinde, hiç değilse, kamu düzenini ve kamu yararını tehdit edici ya da ihlal edici boşluklar meydana gelmemiş olacaktır¹⁸. Erteleme süresinin bitimine kadar geçen süre içerisinde yasama organı iptal sebebiyle ortaya çıkan hukuki boşluğu doldurucu yönde düzenleme yapmadığı takdirde, iptal kararı yürürlüğe gireceği için, hukuki boşluk fiilen ve hukuken ortaya çıkacaktır.

Anayasa ve 6216 Sayılı Kanunda, yürürlüğün ertelenmesi yönünde kararın verilmesine esas alınmak üzere somut bir kriter belirlenmiş değildir. AYM, iptal kararının yürürlüğünün ertelenmesine ilişkin vermiş olduğu kararlarında ertelemeyi haklı kılmak için birbirinden farklı gerekçelere yer vermiştir. AYM bir kararında şu ifadelerle yer vermiştir: “...numaralı fıkralarının iptal edilmeleri nedeniyle doğacak hukuksal boşluk *kamu yararını ihlal edecek* nitelikte görüldüğünden, ...kararın Resmî Gazete’de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesine...”¹⁹. AYM, bazı kararlarında açıkça hukuksal boşluğa referans yapmaksızın, iptal olunan normun derhal uygulanmasının “kamu düzenini ihlal edeceğini” belirtir. AYM’ne göre, “...fıkrasının iptal edilmesi yönündeki kararın derhal uygulanması *kamu düzenini ihlal edici* nitelikte görüldüğünden, iptal hükmünün, kararın Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine...”²⁰. AYM, bazı kararlarında, herhangi bir gerekçeye yer vermeksizin, doğrudan Anayasanın 153. ve 6216 Sayılı Kanununun 66/3. maddelerine referans yaparak yürürlüğü erteleme yönünde kararlar vermiştir. AYM’ne göre, “...numaralı fıkrasının iptal edilmesi nedeniyle, Anayasanın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 6216 sayılı Kanun’un 66. maddesinin (3) numaralı fıkrası gereğince bu ibarelere ve fıkralara ilişkin iptal hükmünün, kararın Resmî

17 Erdoğın TEZİÇ, *Anayasa Hukuku*, B. 5, Beta y., İstanbul, 1998, s. 207; KABOĞLU, *age.*, s. 159; Ergun ÖZBUDUN, *Türk Anayasa Hukuku*, B. 13, Yetkin y., Ankara, 2012, s. 446. Bu yönde bir düzenleme Avusturya Anayasasında da (md. 140) mevcuttur. *Austria Constitution*, http://www.servat.unibe.ch/icl/au00000_.html, (ET: 18.05.2014).

18 OYTAN, *agm.*, s. 543.

19 AYM, E. 11/1982, K. 2012/150, KT: 11.10.2012. benzer nitelikte kararlar için bkz: AYM, E. 2011/88, K. 2012/175, KT: 08.11.2012; E. 2012/76, K. 2013/44, KT: 20.03.2013; E. 2011/139, K. 2012/2015, KT: 27.12.2012.

20 AYM, E. 2012/100, K. 2013/84, KT: 04.07.2013.

Gazetede yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine...”²¹. AYM, bir başka kararında iptal kararının derhal yürürlüğe girmesi neticesinde meydana gelecek hukuksal boşluğun “kamu düzenini” bozacağını belirtir. AYM’ne göre, “...İtiraz konusu kuralın iptal edilmesi nedeniyle doğan boşluk, *kamu düzenini* ihlal edici nitelikte görüldüğünden iptal hükmünün, Resmî Gazete’de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine...”²². AYM, bazı kararlarında, kamu düzeninin ya da yararının bozulmasına referans yapmaksızın sadece iptal kararının derhal uygulanmasının hukuksal boşluk meydana getireceğinden söz eder. AYM’ne göre, “...25. maddesinin ikinci fıkrasının iptal edilmesi nedeniyle doğacak hukuksal boşluk nedeniyle yeni yasal düzenleme yapılması amacıyla, ...iptal hükmünün, kararın Resmî Gazete’de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine...”²³. AYM, bir başka kararında, iptal kararının derhal uygulanması neticesinde meydana gelecek hukuksal boşluğun hem kamu yararını hem de kamu düzenini bozacağını belirtir. AYM’ne göre, “...Kanun’un, iptal edilen bölümlerinin doğuracağı hukuksal boşluk, kamu düzenini tehdit ve kamu yararını ihlâl edici nitelikte görüldüğünden, iptal hükmünün, kararın Resmî Gazete’de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine...”²⁴.

Anayasanın 153/3. Maddesi metnine bakıldığı zaman, iptal kararının yürürlüğünün ertelenmesi halinde, iptal edilen hükmün bu süre sonuna kadar uygulanmaya devam edileceği söylenebilir²⁵. Fakat uygulamada birbirinden farklı kararların ortaya çıktığı görülmektedir.

İptal Kararının Açıklanması ya da Yürürlüğün Ertelenmesi Neticesinde Ortaya Çıkan Farklı Uygulamalar.

21 AYM, E. 2011/141, K. 2013/10, KT: 10.01.2013. benzer nitelikte diğer bazı kararlar için bkz.: E. 2010/71, K. 2011/143, KT: 27.10.2011; E. 2011/54, K. 2011/142, KT: 20.10.2011; E. 2010/69, K. 2011/116, KT: 07.07.2011; E. 2004/16, K. 2011/63, KT: 14.04.2011; E. 2009/66, K. 2011/72, KT: 28.04.2011.

22 AYM, E. 2011/55, K. 2011/146, KT: 27.10.2011; benzer nitelikte diğer bazı kararlar için bkz.: E. 2008/80, K. 2011/81, KT: 18.05.2011; E. 2010/104, K. 2011/180, KT: 29.12.2011; E. 2010/115, K. 2011/154, KT: 17.11.2011. son kararda “hukuksal boşluk” yerine sadece “boşluk” kelimesine yer verilir.

23 AYM, E. 2010/32, K. 2011/105, KT: 16.06.2011.

24 AYM, E. 2008/17, K. 2010/44, KT: 25.02.2010.

25 Turan YILDIRIM, “Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı”, *Argumentum D.*, S. 34, Yıl. 3, s. 601.

İptal hükmünün duyulması karşısında, yargı mercilerinin, bu hükümlerin uygulanıp uygulanmaması bağlamında tercih sorunu yaşamalarına ya da Anayasaya aykırı bir kanunun, iptal kararının gerekçesinin yazılması süresine bağlı olarak uzunca süre yürürlükte kalmasına ve bu kanuna göre birçok işlemin yapılmasına sebep olmaktadır. Burada uygulamaya yönelik üç durumla alakalı farklı uygulamalar ortaya çıkmaktadır.

Birincisi, iptal kararlarının gerekçesi yazılmaksızın açıklandığı durumlarda gerekçeli karar yayınlanıncaya kadarki süre içerisinde, iptal olunduğu basın açıklaması yoluyla açıklanan kuralın uygulanıp uygulanmayacağı meselesidir. Önüne gelen bir ihtilafta tatbik edilecek kanunun iptal olunduğunu basın açıklaması yoluyla duyan bir hâkim ne yapacaktır?

İkincisi, itiraz yoluyla yapılan anayasallık denetiminde, iptale ilişkin gerekçesiz kısa kararın davaya bakmakta olan mahkemeye bildirildiği durumlarda, gerekçeli karar yazılınca kadarki dönem içerisinde, bu kanunun uygulanıp uygulanmayacağı meselesi. Misal vermek gerekirse, bir yargı mercii, önüne gelen bir davada tatbik edilecek bir kanun hükmünün Anayasaya aykırı olduğu kanaatiyle AYM'ne müracaat etmesi halinde, AYM, müracaatın önüne gelmesinden itibaren dördüncü ayda iptal kararını gerekçesi yazılmaksızın kısa karar ile duyurması durumunda, karar gerekçeli hali ile yayımlamadığı için yürürlüğe girmeyecek ya da karar gerekçeli olarak yayımlandığı halde yürürlüğü ertelenmiş olacaktır. Bu durumda hâkim, Anayasaya aykırı olduğu düşüncesiyle iptal ettirdiği kanunu uygulayacak mıdır?²⁶

Üçüncüsü, iptal kararında yürürlüğü ertelendiği belirtilen tarihe kadarki erteleme süresi içerisinde, iptal olunduğu bilindiği halde yürürlükte kalmaya devam eden hükümlerin, erteleme süresi içerisindeki uygulanabilirliği meselesi. Yürürlüğün ertelenmiş olması halinde, iptal olunan ve iptal gerekçeleri de açıkça belirtilen norm mu tatbik edilecek yoksa bu norm ihmal mi edilecektir? sorusu akla takılmaktadır.

Bu noktada, AYM tarafından verilen iptal hükmüyle Anayasaya aykırılığı sabit ve bilindir hale gelen bir hukuk kuralı, Anayasal hükümler icabı resmi olarak yürürlüğünü sürdürmeye devam etmekte olduğu için uygulanması gerekir.

26 İbid. s. 602.

Üçüncü durumda erteleme süresi belli olduğu halde, ilk iki durumda kararın bilinir hale gelmesi ile gerekçesinin yazılması ve Resmi Gazetede yayımlanması arasında çoğu kereler uzunca bir süre geçebildiği²⁷ gibi, bu sürenin ne kadar olduğu konusunda da belirsizlik söz konusudur.

İptalin Bilindiği ya da İptal Hükmünün Ertelendiği Durumlarda Ortaya Çıkan Farklı Yargısal Uygulamalar.

Gerek iptal hükmünün basın açıklaması ya da kısa karar yoluyla bilinir hale geldiği, gerekse iptal kararı gerekçesi ile birlikte yayınlandığı halde yürürlüğün ertelendiği durumlarda, yargı mercilerinin bu tür kuralların tatbik edilip edilmeyeceği konusunda tercihleri farklı olmaktadır. Bazen aynı yargı kolu içerisinde birbirinden farklı uygulamalar ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla, gerek bu tercihlerin bir kısmının anayasal açıdan sorunlu olması, gerekse farklı uygulamaların eşitlik ilkesi ile bağdaşmaması, bu meseleyi çok daha çetrefil hale getirmektedir.

Anayasa Mahkemesinin Bu Meseleye Bakışı.

AYM'nin bu konuya ilişkin görüşüne birkaç kararında ulaşabilmek mümkündür. Bu konuya ilişkin görüşlerini yansıtan bir içtihadı Uyuşmazlık Mahkemesinin de konuya ilişkin görüşlerinin belirmesinin esin kaynağını teşkil etmektedir²⁸. Fakat AYM'nin her iki kararı bütünlük içerisinde değerlendirildiğinde, Uyuşmazlık Mahkemesinin biraz sonra temas edeceğim kararında, bu içtihadı çıkardığı manadan farklı bir anlam ortaya çıkmaktadır.

AYM'nin ilk kararında, bu meseleye ilişkin bir netlik mevcut değildir. AYM'nin bu kararına göre, "AYM, iptal kararında, sadece, geçici 5. maddenin iptaliyle yetinmemiş, iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi Anayasanın öngördüğü sınır içerisinde ileri bir tarihe ertelemiş ve bu arada, iptal edilen maddenin düzenlediği alanda oluşacak yasal boşluğun doldurulması gerektiğini hüküm altına almış; öncelikle iptal edilen yasal düzenlemenin Mahkeme kararının yayımından başlayarak bir süre daha uygulamada kalmasını kararlaştırarak, konunun kamu düzeni ve sosyal güvenlik hukuku açısından önemini vurgulamıştır. ...Anayasada, iptal kararları idari davalarda olduğu gibi düşünülmemiş ve iptal edilen kuralın baştan

27 İbid. s. 601; ALİEFENDİOĞLU, Türk Anayasa Mahkemesinin İşleyişi ve Karar Alma Süreci, s. 180 vd.

28 Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü, E. 1992/9, K. 1992/12, KT: 23.03.1992.

beri geçersiz duruma geldiği esası benimsenmemiştir. Türk Anayasal sisteminde, ‘Devlete güven’ ilkesini sarsmamak ve ayrıca devlet yaşamında bir karmaşaya neden olmamak için iptal kararlarının geriye yürümezliği kuralı kabul edilmiştir. Böylece hukuksal ve nesnel alanda etkilerini göstermiş, sonuçlarını doğurmuş bulunan durumların iptal kararlarının yürürlüğe gireceği güne kadarki dönem için geçerli sayılması sağlanmıştır. ...iptal kararlarının kimi durumda geçmiş, fakat her durumda geleceği etkilemesi asıldır. ... Anayasanın bağlayıcılığı, AYM kararlarına tüm devlet organlarının uyma zorunluluğu ve Anayasanın üstünlüğü ilkesi, Anayasaya aykırı bir kuralın aykırılığının saptanmasından sonra uygulanma alanı bulmasını kesinlikle önler”²⁹.

AYM’nin, bu meseleye ilişkin görüşünün daha net olduğu bir başka kararına göre, 213 Sayılı Vergi Usul Kanununun (VUK) 114. maddesinin ikinci fıkrasını iptal eden söz konusu AYM kararında, iptal edilen fıkranın doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, iptal hükmünün, kararın Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Karar 08.01.2010 gün ve 27456 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu durumda KDV tarhiyatının yapıldığı tarih olan 24.02.2010 itibariyle VUK’nun 114. maddesinin ikinci fıkrası hala yürürlükte bulunmakta; bu hükme göre de dava konusu olayda zamanaşımı süresi dolmadan tarhiyat yapılmış olmaktadır. Dolayısıyla 01.08.2010 gün ve 27659 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 213 Sayılı VUK Geçici 28. madde hükmünün zamanaşımı süresi içerisinde yapılan vergi tarhiyatına karşı açılan davada uygulanması mümkün değildir”³⁰.

AYM’nin ikinci kararına göre, her ne kadar iptal kararı gerekçeli olarak yayımlanmış olsa bile, yürürlüğün ertelenmesi yönünde kararı verilmiş ise, bu erteleme süresi içerisinde iptal olduğu açıklanan kural hem yürürlüğünü sürdürmeye, hem de uygulanmaya devam edilir. AYM’nin bu tercihi, Anayasadaki resmi ifadelerle uyumlu olduğu söylenebilir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin Bu Meseleye Bakışı.

Uyuşmazlık Mahkemesinin bu meseleye ilişkin görüşünü, AYM’nin bir kararına referans yapmak suretiyle oluşturduğu görülmektedir.

29 AYM, E. 1989/11, K. 1989/48, KT: 12.12.1989.

30 AYM, E. 2010/103, K. 2010/106, KT: 07.12.2010.

Uyuşmazlık Mahkemesi, Kamu İktisadi Teşebbüslerinde sözleşmeli olarak çalışan personelin sözleşmelerinin uygulanmasından doğacak uyuşmazlıkların adli yargı mercilerinde çözümlenmesini öngören KHK hükmünü iptal eden AYM kararının yürürlüğe girmesini beklememiş, önüne gelen uyuşmazlıklarda iptal olunan hükmü uygulamamıştır. Uyuşmazlık Mahkemesi söz konusu kararında şu ifadelerle yer vermiştir, “Her ne kadar AYM’nin iptal kararında, iptal hükmünün, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden altı ay sonra yürürlüğe gireceği belirtilmiş ve Anayasanın 153. maddesinde iptal kararlarının geriye yürütülemeyeceği hükmü yer almış ise de; AYM bu hususta 22.01.1990 gün ve 20410 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12.12.1989 gün ve 11-48 sayılı kararında; Henüz hukuki sonuçları tamamlanmamış ve hukuki sonuçlar doğurmaya devam eden bir kural tasarrufa; iptal kararlarından sonra geçerlik tanımak mümkün değildir. Anayasanın bağlayıcılığı, AYM Kararlarına tüm devlet organlarının uyma zorunluluğu ve Anayasanın üstünlüğü Anayasaya aykırı bir kuralın aykırılığının saptanmasından sonra uygulama alanı bulmasını kesinlikle önleyeceği kabul edilmektedir”³¹ Bu itibarla iptal edilen 308 sayılı KHK’nin konu ile ilgili hükümlerinin geçiş süresinde de uygulanma olanağının kalmadığının kabulü gerekmektedir³². Uyuşmazlık Mahkemesi bu içtihadında, iptal yoluyla Anayasaya aykırılığı sabit olan bir hukuk kuralının, erteleme kararı verilmiş olsa bile, bu süre içerisinde tatbik edilemeyeceği yönünde içtihadta bulunmuştur.

Konuya İlişkin Danıştay ve Diğer İdari Yargı Mahkemelerinin Uygulamaları.

Danıştay’ın ve idare mahkemelerinin iptal hükmünün yürürlüğünün ertelendiği ya da iptalin basın açıklaması yoluyla bilinir hale geldiği durumlarda, iptal olunan normun uygulanıp uygulanmayacağı konusuna ilişkin kararları birbiriyle tutarlı değildir. Burada emsal olarak hem bazı idare mahkemelerinin hem de Danıştay Daireleri ile Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ve Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulunun kararlarına yer vereceğim.

Gaziantep Birinci Vergi Mahkemesine göre, AYM’nce verilen iptal kararlarının yürürlüğe gireceği tarih ayrıca kararlaştırılmamışsa, iptal kararı Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte, şayet iptal

31 AYM, E. 1989/11, K. 1989/48, KT: 12.12.1989.

32 Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü, E. 1992/9, K. 1992/12, KT: 23.03.1992.

kararının yürürlüğe gireceği tarih bir yıla kadar erteleme yetkisi kullanılarak başka bir tarih kararlaştırılmış ise bu tarihte yürürlüğe girer. Açıkça Anayasaya aykırılığı saptanmış olan bir kanun hükmünün tüm olumsuz sonuçlarıyla hukuk âleminde silinmesi Anayasada yer alan “demokratik devlet” ve “hukuk devleti” ilkesi ile “Anayasanın üstünlüğü” ilkeleri ve hukukun genel ilkelerinden “hakkaniyet” ilkelerinin gereği olmakla birlikte, Anayasa koyucunun, iptal kararından önce tesis edilmiş işlemlerin korunması ve dokunulmaması amacını güden *istikrar* ilkesine öncelik verdiği görülmektedir. Anayasada, Anayasaya aykırılığı saptanmasına karşın, AYM’ne, hukuki boşluk doğmaması amacıyla, kanun maddesinin iptaline ilişkin kararın yürürlüğe girmesini 1 yıl süreyle erteleme yetkisinin verilmesi ve AYM’nin iptal kararlarının geriye yürümeyeceğine ilişkin maddeleri ile Anayasa koyucu *istikrar* ilkesine öncelik vermiş olmakta ve iptal kararının sadece geleceğe dönük olarak uygulanması amaçlanmaktadır. AYM’nce verilen iptal hükmü, kararın Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girer³³. Burada “*istikrar*” ilkesine referansla bir kuralın, iptal olunduğu bilirse de, erteleme süresi sonuna kadar yürürlükte olduğu ve uygulanması gerektiği belirtilmektedir.

İzmir Bölge İdare Mahkemesine göre, bakılan olayda; AYM’nce verilen iptal hükmünün resmi internet sitesinde duyurulması, sadece haber değerine sahip olup, işlem tarihinde henüz gerekçeli kararın Resmi Gazetede yayımlanmadığı dikkate alındığında, henüz 666 sayılı KHK ile getirilen hükmü yürürlüğünü sürdürmektedir. Öte yandan, Anayasanın 153. maddesindeki düzenlemenin, “hukuk devleti” ilkesinin gereği ve doğal sonucu olarak, hukukun genel ilkelerine ve Anayasaya aykırı oldukları için iptal edilen kuralların yürürlükte iken uygulanmasıyla tüm sonuçlarıyla birlikte elde edilmiş kazanılmış hakkı korumayı amaçladığı açıktır. Ancak bu durum, Anayasaya aykırı bulunarak iptal edildiği bilinen kuralların, bu kuralların uygulanmasına ilişkin idari işlemlerin hukuka aykırı olduklarından dolayı iptali istemiyle açılan ve halen görülmekte olan davalarda da uygulanacağı anlamını taşımaz. Aksi hal “hukuk devleti” ve “Anayasanın üstünlüğü” ilkeleriyle bağdaştırılamaz³⁴. Burada anayasaya aykırılığı bilinen normların, yürürlükte olduğu belirtildiği halde, uygulanmadığı bir hukuki durum söz konusudur.

33 Gaziantep Birinci Vergi Mahkemesi, E. 2012/1098, K. 2012/1027, KT: 31.10.2012.

34 İzmir Bölge İdare Mahkemesi, E. 2014/864; K. 2014/2101, KT: 11.03.2014.

Danıştay 7. Dairesine göre, Anayasada, AYM'nin, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabileceği ve iptal kararının geri yürümeyeceği öngörülmüş ise de, AYM'nce bir kanun veya KHK'nin tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya aykırı bulunarak iptal edildiği bilinmesine rağmen, görülmekte olan davaların, Anayasaya aykırılığı saptanmış olan kurallara göre görüşülüp çözümlenmesinin, Anayasanın üstünlüğü prensibine ve hukuk devleti ilkesine aykırı düşeceğini kabul etmek gerekir³⁵. AYM kararlarının geriye yürümezliğine ilişkin kural, iptal edilen hükümlere göre kazanılmış olan hakların ortadan kaldırılması veya toplum huzurunun bozulmasına yol açacak sonuçların önlenmesi amacıyla kabul edilmiştir. Bu kuralın mutlak anlamda uygulanması durumunda Anayasanın 152. maddesinde düzenlenmiş olan “Anayasaya aykırılığı diğer mahkemelerde ileri sürülmesi” (itiraz) yolu, hukuk ve uygulama yönünden sonuçsuz kalacaktır. Nitekim; 153/3. maddede yer alan “Ancak, AYM'nin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır” yolundaki kuralı da, AYM'nin verdiği iptal kararlarının, bu karardan önce açılmış ve bakılmakta olan davalarda da uygulanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Davaya bakmakta olan mahkemede, “kararın verildiği tarihte AYM'nce VUK'nun 114/2. maddesinin iptal edilmemiş olması nedeniyle vergilendirmede zamanaşımı bulunmadığı” kabul edilerek hüküm kurulmuş ise de, karara bağlanmamış temyiz başvurularının iptal edilen ve Anayasaya aykırılığı hükmen sabit olmuş olan kurala göre sonuçlandırılması, hukukun üstünlüğünü de içeren hukuk devleti ilkesi ile de bağdaşmayacaktır³⁶. Burada ilk derece mahkemesinin, yürürlüğü ertelenen iptal hükmünün, erteleme süresince yürürlüğünü sürdürdüğünü ve uygulanması gerektiğini belirttiği, Danıştay 7. Dairesinin ise aksi yönde karar verdiği görülmektedir. Danıştay 5. ve 8. Daireleri aynı içeriğe sahip kararlarında, ilave olarak şu gerekçelere de yer vermişlerdir: AYM'nin, iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi ileriye dönük olarak ertelemiş bulunması, öncelikle yasama organına aynı konuda iptal kararının gerekçesine uygun yeni bir düzenleme yapması

35 Danıştay 7. Dairesi, E. 2009/9279, K. 2012/2466, KT: 24.05.2012. Danıştay aynı ya da benzer içeriğe sahip diğer kararları için bkz.: 8. Dairesi, E. 2008/6287, K. 2010/1548, KT: 30.03.2010; Danıştay 4. Dairesi, E. 2011/2546, K. 2011/2546, KT: 09.05.2011. Danıştay 5. Dairesi, E. 1992/1219, K. 1992/3872, KT: 23.12.1992; Danıştay 2. Dairesi, E.2004/3749, K.2005/87, KT: 12.01.2005.

36 Danıştay 7. Dairesi, E. 2009/9279, K. 2012/2466, KT: 24.05.2012. Danıştay aynı ya da benzer içeriğe sahip diğer kararları için bkz.: Danıştay 8. Dairesi, E. 2008/6287, K. 2010/1548, KT: 30.03.2010; Danıştay 4. Dairesi, E. 2011/2546, K. 2011/2546, KT: 09.05.2011.

için olanak tanımak ve ortada hukuki bir boşluk yaratmamak amacına yöneliktir. AYM’nce iptal kararının yürürlüğe girmesi için verdiği erteleme süresinin, davaya bakmakta olan mahkeme tarafından, iptal kararının gerekçesiyle birlikte dikkate alması ve yorumlaması gerekir³⁷. Bir başka anlatımla, AYM’nin, iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi ileriye dönük olarak ertelemiş bulunması öncelikle yasama organına aynı konuda, iptal kararının gerekçesine uygun olarak yeni bir düzenleme için olanak tanımak ve ortada hukukî bir boşluk yaratmamak amacına yönelik olup yargı mercilerinin bakmakta oldukları uyuşmazlıklara hukuka ve Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiş kuralların uygulanması ve uyuşmazlıkların bu kurallara göre çözümlenmesi sonucunu doğurmaz³⁸. Danıştay 8. Dairesi, bir kararında şu gerekçelere de yer vermektedir: “Bu hukuksal durumun doğal sonucu olarak, bir kanun ya da KHK’nin uygulanması nedeniyle dava açmak durumunda kalan ve Anayasanın 153. maddesi uyarınca itiraz yoluyla AYM’ne başvurulmasını isteme hakkına sahip olan kişilerin de, olayımızda olduğu gibi, hak veya menfaatlerini ihlal eden kuralın”, iptal davası veya itiraz yoluyla daha önce yapılan başvuru sonucunda AYM’nce iptal edilmiş olması halinde, iptal hükmünün hukuki sonuçlarından yararlanmaları gerekeceği açıktır. Aksi halde AYM’nce verilen iptal kararının uygulama tarihinin yukarıda belirtilen amaçla ayrıca belirlenmesi halinde iptal edilen yasa kuralının uygulanmasının sürdürülmesi nedeniyle bu uygulamaya karşı dava yoluna başvuracakların iptal kararının hukuki sonuçlarından yararlanamayacaklarının kabulü: bir yandan dava yoluna başvuran herkes için Anayasa ile tanınmış olan itiraz hakkının bunlar için fiilen işlemez hale getirilerek ortadan kalkması ve iptal kararının uygulanamaması, öte yandan Anayasaya aykırılığı hükmen saptanmış olan bir yasa kuralının uygulanmasının hukuken korunması gibi bir sonuca neden olur ki, bu durumun da *Anayasanın üstünlüğü ve Hukuk Devleti* ilkesine aykırılık teşkil edeceği açıktır³⁹.

37 Danıştay 8. Dairesi, E. 2008/6287, K. 2010/1548, KT: 30.03.2010. Danıştay 5. Daire, 23.12.1992 tarih ve E.1992/1219, K.1992/3872. Danıştay’ın benzer içerikli diğer bazı kararları şunlardır: Danıştay 10. Dairesi: E:2000/3903, K:2000/5129, KT:11.10.2000, s. 540; Danıştay 2. Dairesi, E:2004/1545, K:2005/1886, KT: 01.06.2005; Danıştay 4. Dairesi, E. 2011/2546, K. 2011/2546, KT: 09.05.2011; Danıştay 5. Dairesi, E. 1992/1219, K.1992/3872, KT: 23.12.1992; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, YD İtiraz No: 2013/774, KT: 07.11.2013; YD İtiraz No: 2013/531, KT: 07.11.2013; E. 2006/4499, K. 2010/125, KT: 04.02.2010; E. 2006/1017, K. 2009/3073, KT: 17.12.2009; E. 2007/2326, K. 2008/1714, KT: 26.06.2008.

38 Danıştay Beşinci Dairesi, E. 1992/1219, K.1992/3872, KT: 23.12.1992.

39 Danıştay 8. Dairesi, E. 2008/6287, K. 2010/1548, KT: 30.03.2010; Danıştay 4. Dairesi, E.

Danıştay 4. Dairesi, AYM'nin iptal kararı verirken, iptal kararı gerekçesine bakmakta ve iptal olunan madde hükmünü ikili tasnife tabi tutmaktadır. Bu tasnif çerçevesinde iptal edilen madde hükmünün bir kısmı ile alakalı iptali haklı kılan gerekçeler ileri sürülürken, ilgili hükmün diğer geri kalan kısmı hakkında iptali haklı kılan gerekçelere yer verilmemektedir. İşte 4. Daire, yürürlüğü ertelenen iptal hükmünün erteleme süresi içerisinde somut olaylara uygulanmasında bu ikili tasnifi dikkate alarak, ilk kısımda yer alan hükümlerin iptal kararının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihten itibaren artık uygulanamayacağını, ikinci kısımda yer alan hükümlerin ise erteleme süresi dolduğu tarihe kadar yürürlüğünü sürdüreceğini ve bu tarihlerde uygulanmaya devam edeceğini belirtir. 4. Direye göre, AYM, 3505 sayılı Kanunun 18. maddesiyle 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununa eklenen Geçici 32. maddenin Anayasaya aykırı olduğundan bahisle verdiği iptal kararının gerekçesini, bu düzenlemenin, Hayat Standardı Esasına göre vergilemede ilgililerin tüm gelir açıklamalarına kapalı uygulama biçimiyle gerçek gelire yaklaşma olanağını ortadan kaldırmış olması nedenine dayandırmaktadır. Diğer bir ifade ile AYM, mükelleflerin yıllık beyannamesinde toplanması zorunlu olmayan gelirleri bulunduğunu belgelendirseler dahi, Hayat Standardı Esasına göre vergilendirilmelerine imkân sağlanmasını Anayasaya aykırı görmüştür. Bununla beraber maddede yer alan Hayat Standardı göstergelerini artıran, Bakanlar Kurulunca temel gösterge tutarları ile Hayat Standardı gösterge tutarlarını artırıp, indirmeye yetki tanıyan hükümlerinde Anayasaya aykırı bir yön saptanmamıştır. AYM, 3239 sayılı Kanunun 65. maddesinde bu konularda yer alan benzeri hükümlerin iptali dileğiyle açılan davayı da daha önce 19.03.1987 günlü ve E. 1986/5, K. 1987/7 sayılı kararı ile reddetmiş bulunmaktadır. Buna rağmen, AYM'nin 3505 Kanunun 18. maddesini tümüyle iptal etmiş olması, 18. maddenin ancak Hayat Standardı Esasına göre belirlenen miktarın düşüldüğünü izah imkânını ortadan kaldıran hükmünün uygulanması ile ilgili davalarda doğrudan etki edeceği, maddenin bunun dışında kalan Anayasaya aykırılığı saptanmamış kurallarının, ancak 18. maddenin AYM kararı uyarınca “yürürlükten kalktığı” tarihten sonraki olaylara uygulanamayacağı sonucuna varılmaktadır⁴⁰.

2011/2546, K. 2011/2546, KT: 09.05.2011.

40 Danıştay 4. Dairesi, E. 1990/1657, K. 1990/3694, KT: 11.12.1990. Bu karar daha sonra Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu tarafından 13.03.1992 Tarih ve E. 1991/129, K. 1992/114 Sayılı kararıyla onanmıştır.

Danıştay 10. Daireleri, Danıştay'ın diğer Daireleri tarafından verilen ve burada sözü edilen içtihatlarından farklı yönde karar vermiştir. Danıştay 10. Dairesine göre, dayandığı üst normun iptaline ilişkin bulunan, ancak yürürlüğü dört ay sonrasına ertelenen AYM kararının Resmi Gazetede yayımlanmasından daha önceki tarihte tesis edilen idari işleminin yargısal denetiminin, tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan düzenleme uyarınca yapılması gerekir⁴¹.

Danıştay 6. Dairesi, bir kararında iptal edildiği “*basın açıklaması*” ile duyurulan bir iptal hükmünün uygulanıp uygulanmaması konusunda kara vermiştir. Bu karara göre, AYM, 3194 Sayılı Kanununun 47. maddesini, Anayasanın 2. ve 56. maddelerine aykırı bularak 11.12.1986 günlü, 1986/29 sayılı kararı ile iptal etmiş, karar, aynı gün Anayasa gereği Devlet eliyle kurulan ve tarafsız bir kamu tüzel kişisi olan TRT kurumu ve takip eden günde yazılı basın aracılığıyla tüm kamuoyuna duyurulmuştur. Dolayısıyla yasa maddesinin Anayasaya aykırı bulunarak iptal edildiği hususu, tüm kamuoyunun, özellikle konu ile ilgili bulunan idareler ve şahısların bilgisi dâhiline girmiştir. AYM'nin iptal kararı verdiği tarihten itibaren idarelerin Anayasaya aykırı bulunarak iptal edildiği bilinen bir yasa hükmüne dayanarak işlem tesis etmeye devam etmeleri, hukuk devleti ilkesine ters düştüğü gibi, kamu yararına uygun davranmak zorunda buldukları kuralına da aykırı olacaktır. Bir başka deyişle yukarıda belirtildiği şekilde kamuya duyurulan AYM kararlarının verildiği 11.12.1986 tarihinden sonra idarenin, iptal edilen yasa hükmüne dayanarak işlem tesis etmesi mümkün değildir⁴².

Danıştay 6. Dairenin bu kararı ile, iptal kararının duyurulması ya da yürürlüğünün ertelenmesi hallerinde, yargı mercileri yanında yürütme ve idari merciler de, hukuk devleti ilkesinin gereği olarak, iptal olunan hükmü uygulamamak yükümlülüğü altındadır. Bilgen'e göre, bu durumda, AYM tarafından iptal edilmiş, fakat iptal kararı Resmi Gazetede yayımlanmamış kanunun uygulanmasını durdurmuş olmaktadır⁴³.

41 Danıştay 10. Daire, 24.05.1999 tarih ve E.1996/9928, K.1999/2597 sayılı karar.

42 Danıştay 6. Dairesi, E. 1991/749, K. 1991/2306, KT: 06.11.1991; 6. Dairenin benzer nitelikteki daha başka kararları için bkz.: E. 1991/482, K. 1991/3229, KT: 24.12.1991; E. 1991/2202, K. 1991/2290, KT: 06.11.1991. 1. Dairenin benzer nitelikteki kararı için bkz.: E. 1988/336, K. 1988/335, KT: 19 Aralık 1988

43 BİLGİN, agm., s. 176.

Danıştay On üçüncü ve Onuncu Dairelerinden oluşan Müşterek Kurul'a göre, Anayasa koyucu, AYM'nin, iptal kararının daha sonra yürürlüğe gireceğini öngörmek suretiyle yasa koyucunun bu süre içerisinde o alanı yeniden düzenlemesini, böyle bir düzenleme yapılmaması halinde oluşmuş hukuksal durumun korunmasını ve devam etmesini amaçlamaktadır. Kamu yararını bozacak, olumsuz yönde etkileyecek hukuksal boşluğun doğmasını engellemek için getirilen bu sürenin; yalnızca yasama organına yönelik olduğunu, idarenin bu sürede bir tasarrufta bulunamayacağını kabul etmek, AYM kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını bağlayacağını belirten Anayasanın 153. maddesine aykırı olacaktır. Dolayısıyla, AYM kararının Resmî Gazetede yayımlandığı ve fakat henüz yürürlüğe girmediği dönemde tesis edilen işlemlerin yargısal denetiminin, yürürlüğü AYM kararıyla korunan düzenlemeye göre yapılması gerekir. Dava konusu Yönetmelik, dayandığı üst normun iptaline ilişkin bulunan AYM kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından daha önce tesis edilmiş olduğu için, bu işlemin yargısal denetiminin, iptal edilmekle birlikte doğuracağı hukuksal boşluğun kamu yararını etkileyeceği belirtilerek, iptal kararının yayımından sonra altı ay daha yürürlüğü korunan 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununun Geçici 14/1. maddesi uyarınca yapılması gerekir⁴⁴.

Danıştay On üçüncü ve Onuncu Dairelerinden oluşan Müşterek Kurul tarafından verilen bu içtihat Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunca etkisizleştirilmiştir. **İdari Dava Daireleri** Kurulu'na göre, AYM'nce bir kanunun veya KHK'nin tümünün ya da bunların belirli hükümlerinin Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiş olduğu bilindiği halde eldeki davaların Anayasaya aykırılığı saptanmış olan kurallara göre görüşülüp çözümlenmesi, Anayasanın üstünlüğü prensibine ve hukuk devleti ilkesine aykırı düşeceği için uygun görülmez. Ayrıca, AYM'nin verdiği süre içerisinde, yasama organının bir düzenleme yapmaması halinde, doğan boşluğun yargı mercilerince AYM'nce verilen kararın gerekçesi ve hukukun genel prensipleri gözetilerek doldurulması gerekmektedir⁴⁵.

44 Danıştay 13. ve 10. Dairelerinden Oluşan Müşterek Kurul, E. 2011/2768, KT: 14.02.2013. (Yürütme dosyası olduğu için henüz karar sayısı mevcut değil). Aynı Müşterek kurulun aynı içerikteki bir başka kararı için bkz.: E. 2011/8366, KT: 14.02.2013 (Yürütme dosyası olduğu için henüz karar sayısı mevcut değil).

45 Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, YD İtiraz No: 2013/774, KT: 07.11.2013; YD İtiraz No: 2013/531, KT: 07.11.2013. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun benzer nitelikteki daha başka kararları için bkz.. E. 2006/4499, K. 2010/125, KT: 04.02.2010; E. 2006/1017, K.

Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu'na göre, AYM'nce verilen iptal kararı ve yapılan yasal düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde; görülmekte olan uyuşmazlıkta, Anayasaya aykırılığı saptanmış olan kurala göre hüküm kurulması, Anayasanın üstünlüğü ve hukuk devleti ilkesine aykırıdır, bu sebeple, AYM'nce iptal edilen ve yürürlüğü 6 ay sonrasına ertelenen hüküm uygulanamaz⁴⁶.

Yargıtay'ın Konuya İlişkin Kararları

AYM'nce belirlenen erteleme süresi içerisinde kanun koyucu tarafından düzenleme yapılmadığından, reşit olmayan kimselerin rıza veya zorla kaçırılmalarını düzenleyen, TCK'nun 430. maddesindeki suçun failinin, kaçırıldığı kimseyi hiçbir şehvi harekette bulunmaksızın kaçırıldığı yere veya ailesi tarafından alınabilecek güvenli bir yere bırakması halinde, fail hakkında daha az ceza verilmesini öngören, öğretilde faal nedamet olarak adlandırılan ve esasen iki koşulun bir arada gerçekleşmesi halinde daha az ceza verilmesi gerektiren bu özel indirim nedeni, iptal kararının yürürlüğe girmesi tarihinden sonra işlenen ve TCK'nun 430. maddesi kapsamında bulunan suçlar açısından uygulanma olanağını yitirmiştir⁴⁷. Buna göre, iptal olunan hüküm erteleme süresince yürürlüğünü sürdürür.

Yargıtay 13. Ceza Dairesine göre, bir kanun ya da kanun hükmünün AYM tarafından iptal olunarak Resmi Gazetede yayımlanması ve bu iptal kararının yürürlüğünün ertelenmesi halinde, iptal olduğu belirtilen bu kanun hükmü, iptal kararının Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altı ay süreyle yürürlüğünü sürdürmeye devam eder; bu süre içerisinde AYM'nin iptal kararı yürürlüğe girmiş kabul edilemez⁴⁸.

Yargıtay 12. Ceza Dairesine göre, mevcut durum itibarıyla yürürlükte olup tatbik edilmesi gereken 2863 sayılı Kanunun somut olaya uygulanan maddesinin, yürürlüğün ertelenmiş olması sebebiyle henüz iptal hükmü yürürlüğe girmediği halde yok sayılması ve anılan madde uyarınca mahkûmiyet veya zamaşımı

2009/3073, KT: 17.12.2009; E. 2007/2326, K. 2008/1714, KT: 26.06.2008.

46 Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, E.2005/255, K.2006/181, KT. 10.06.2006. Vergi Dava Daireleri Genel Kurulunun aynı muhtevada bir başka kararı için bkz.: E. 2013/8, K. 2013/227, KT: 29.05.2013

47 Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E. 2004/5-118, K. 2004/168, KT. 21.9.2004.

48 Yargıtay 13. Ceza Dairesi, E. 2012/2085, K. 2012/13705, KT: 11.06.2012.

nedeniyle düşme kararı verilemeyeceği sonucuna varılması, AYM'nce gerçekleştirilen "somut norm denetimi" uygulamasının amacına aykırılık teşkil eder⁴⁹. Yargıtay 12. Ceza Dairesinin bir başka kararına göre, 13.10.2012 Tarih ve 28440 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan AYM'nin iptal kararı, 13.10.2013 tarihi itibariyle yürürlüğe girecektir. Halen yürürlükte bulunan kanun maddesine dayanılarak mahkûmiyet hükmü tesis edilmesinde veya atılı suça ilişkin zamanaşımının dolduğu gerekçe gösterilerek düşme kararı verilmesinde isabetsizlik bulunmamaktadır. Zira AYM'nce iptaline karar verilen fıkralar ile düzenlenen suçlar için kanun koyucunun ne tür yaklaşım sergileyeceği, daha lehe bir uygulama getirip getirmeyeceği hususunun öngörülmesi bu aşamada mümkün değildir. Dolayısıyla mevcut durum itibariyle yürürlükte olup tatbik edilmesi gereken kanun maddesinin, henüz iptal hükmü yürürlüğe girmediği halde yok sayılması ve anılan madde uyarınca mahkûmiyet ve zamanaşımı nedeniyle düşme kararı verilemeyeceği sonucuna varılması, AYM'nce gerçekleştirilen "somut norm denetimi" uygulamasının amacına aykırılık teşkil edecektir⁵⁰.

Yargıtay 16. Hukuk Dairesine göre, İcra İflas Kanununun (İİK) 5358 Sayılı Kanun ile değişik 337/1. maddesinin 16.04.2009⁵¹ tarihine kadar yürürlükte olduğunun kabulü gerekir. Ancak 16.04.2009 tarihinde iptal edilecek bir hükümden dolayı maddede öngörülen on gün disiplin hapsi cezasının infazı suretiyle kişilerin özgürlüklerinin kısıtlanması hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacaktır. İcra Mahkemesince karar verilen tarihte İİK'nun 337/1. maddesi yürürlüktedir. Mahkûmiyet kararı verilmesi durumunda kararın kesinleşmesinden sonra, borçlunun mağduriyetine sebebiyet verilmemesi bakımından, iptal hükmü yürürlüğe girinceye ya da daha lehe olan düzenleme yapıncaya kadar, mahkemesince her zaman infazın durdurulmasına karar verilebilir. Ayrıca iptal hükmü yürürlüğe girdikten ya da daha lehe olan düzenleme yapıldıktan sonra da borçlunun hukuki durumunun yeniden değerlendirilebileceği gözetilmeden karar verilmesi, başka bir

49 Yargıtay 12. Ceza Dairesi, E. 2013/8294, K. 2013/16324, KT: 14.06.2013.

50 Yargıtay 12. Ceza Dairesi, E. 2013/8294, K. 2013/16324, KT: 14.06.2013. Yargıtay 12. Ceza Dairesinin aynı muhtevaya sahip bir başka kararı için bkz.: E. 2013/11049, K. 2013/16111, KT: 13.06.2013.

51 AYM, bu hükmü E. 2006/71, K. 2008/67 Sayılı ve 28.02.2008 Tarihli kararı ile iptal etmiş, bu karar 16.04.2008 günü Resmi Gazetede yayımlanmış ve iptal kararının yürürlüğü, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihten (16.04.2008) itibaren bir yıl sonra yürürlüğe gireceği hükme bağlanmıştır. Buna göre yürürlüğe girme tarihi 16.04.2009 günüdür.

anlatımla itirazın esası hakkında bir karar verilmesi yerine farklı gerekçelerle kabulüne karar verilmesi isabetsizdir⁵².

Bu kararlara göre, Yargıtay'daki yürürlüğü ertelenen kurallara ilişkin umumi eğilimin Danıştay'dan farklı olduğu görülmektedir.

İptal Olunduğu Bilinen Hukuk Kuralının Uygulanabilirliğine İlişkin Doktrindeki **ve Uygulamadaki Değerlendirmeler.**

Doktrinde de bu konuya ilişkin yaklaşımlar aynı yönde değildir. Bir kısmı “Anayasaya aykırılığı AYM kararı ile sabit olan bir normun uygulanamayacağı” yönündeki kararı isabetli bulurken, bir kısmı aksi yönde görüşler beyan etmektedirler.

Aliefendioğlu'na göre, “Özellikle kamunun ilgi odağı durumuna gelen yasalar hakkında verilen kararları açıklamama çok halde olanaklı olamamaktadır. Doğru bilgi edinemeyen kitle iletişim araçları mensupları kendilerine göre yorum yaparak, çok halde okuyucularına ya da izleyicilerine gerçek dışı haberler ulaştırabilmektedirler. *Bu sakıncanın giderilebilmesi için, uygulamada, mahkeme, kısa kararını haber niteliğinde basın mensuplarına duyurmaktadır*”⁵³.

Gözler'e göre, gerekçesi yazılmadan AYM'nin iptal kararını basın mensuplarına açıklayan AYM Başkanı veya onun görevlendirdiği AYM Sekreteri görevi kötüye kullanma suçunu işlemektedirler. Bu nedenle cezaî sorumluluklarının tahrik edilmesi gerekir⁵⁴. Gözler'e göre, “Anayasaya saygıyı sağlamakla görevli bir mahkemenin, bizzat kendisinin Anayasayı çiğnemesi hayret vericidir. Ülkemizde AYM üyelerinin kendilerini Anayasayla bağlı hissettiklerinden şüphe duymak gerekir”⁵⁵. Gözler'e göre, Gereksiz bir karar, AYM kararı olarak kabul edilemeyeceği gibi, “herhangi bir mahkeme kararı” olarak da kabul edilemez. Zira, Anayasamızın 141. maddesine göre “*bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır*”. Dolayısıyla “gerekçesiz” olarak yazılmış bir metne, bizim

52 Yargıtay 16. Hukuk Dairesi, E. 2009/1067, K. 2009/750, KT: 16.02.2009. Yargıtay 16. Hukuk Dairesinin benzer muhtevada vermiş olduğu bir başka kararı için bkz.: E. 2008/5194, K. 2008/4963, KT: 07.07.2008.

53 Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Yetkin y., Ankara, 1996, s. 299.

54 Kemal GÖZLER, *Anayasa Yargısı Bölüm 22*, <http://www.anayasa.gen.tr/anayasa-yargisi.htm>, (ET: 29.05.2014).

55 GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 492.

hukuk sitemimizde “mahkeme kararı” denemez⁵⁶. Gözler, “eğer mahkemeler iptal kararının yürürlüğe girmesi ertelenmiş kanun hükümlerini uygulamayacaksa, Anayasanın 153/3. maddesinin ne hükmü kalacaktır?”⁵⁷ diye sorarak yürürlüğü ertelenen iptal kararına konu olan kanun hükümlerinin erteleme süresince uygulanması gerektiğine vurgu yapmış olmaktadır.

Kaboğlu’na göre, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlanmadan önce sözlü olarak ve resmen açıklanmaları yönündeki uygulama, Anayasanın “İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz” şeklindeki açık yasaklayıcı hükmü karşısında makul ve Anayasaya uygun görülmez⁵⁸. Her ne kadar bazıları “sözlü açıklamada en azından gerekçenin özetine yer verilmesi uygun olur” şeklinde görüş beyan etseler de, bu yöntem, “gerekçeli kararın yazılmadan açıklanması yasağı” ile bağdaşır görülmez. Çünkü gerekçeli kararın açıklanması için Anayasada önerilen bir tek yöntem vardır, o da gerekçeli kararın mutlaka Resmi Gazetede yayımlanması usulüdür⁵⁹.

Kanadoğlu’na göre, uygulamada iptal kararlarının, daha henüz gerekçesi yazılmadan “kısa karar” şeklinde “basın açıklaması” yoluyla kamuoyuna duyurulması, esasen “gerekçeli kararın yazılmadan açıklanması yasağı” ile bağdaşmadığı için, açık bir anayasa ihlali teşkil etmektedir. Bu da iptal hükmünün duyulmasına karşın Anayasaya aykırı yasanın, iptal kararının yazımı süresine bağlı olarak uzunca bir süre yürürlükte kalmasına ve bu yasaya göre birçok işlem yapılmasına neden olmaktadır. Bu yüzden vatandaşların yasanın Anayasaya aykırılığından haberdar olmalarının pratik bir anlamı kalmamaktadır⁶⁰. Bu bağlamda yaşanan sorunun mevcut Anayasal hükümler çerçevesinde çözüme kavuşturulabilmesinin yegane yolu, AYM’nin kararlarını sadece hüküm fıkrasını basına açıklama usulüne son verilmesi, gerekçesi ile birlikte Resmi Gazetede yayımlanmazdan önce iptal kararları hakkında kamuoyuna yönelik herhangi bir açıklamada bulunulmamasıdır⁶¹.

Bilgen’e göre, önce AYM tarafından verilen yürürlüğün

56 İbid., s. 492-492.

57 GÖZLER, *Anayasa Yargısı Bölüm 22*.

58 KABOĞLU, *age*, s. 159-160.

59 İbid., s. 160.

60 Korkut KANADOĞLU, *Anayasa Mahkemesi*, Beta y., İstanbul, 2004, s. 284; KABOĞLU, *age*, s. 160.

61 İbid., s. 285.

durdurulması kararının, sonra iptal kararının hüküm kısmının gerekçeye yer verilmeksizin Resmi Gazetede yayımlanması, daha sonra da gerekçeli kararın Resmi Gazetede yayımlanması şeklindeki uygulama, Anayasanın 153. maddesinde yer alan “iptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz” ve “kanun, KHK veya TBMM İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar” hükmüne aykırılık teşkil eder⁶². Bilgen, Danıştay’ın yürürlüğü ertelenen iptal kararlarına konu olan kanun hükümlerinin erteleme süresi içerisinde uygulanamayacağı yönündeki kararlarına iştirak etmemektedir⁶³. Bilgen, Danıştay 4. Dairenin, AYM’nin iptal kararı gerekçesine bakarak, iptal olunan madde hükmünü ikili tasnife tabi tutup, AYM kararında bu tasnif çerçevesinde iptal edilen madde hükmünün bir kısmı ile alakalı iptali haklı kılan gerekçeler ileri sürülürken, ilgili hükmün diğer geri kalan kısmı hakkında iptali haklı kılan gerekçelere yer verilmediği durumlarda, yürürlüğü ertelenen iptal hükmünün erteleme süresi içerisinde somut olaylara uygulanmasında bu ikili tasnif kapsamında, ilk kısımda yer alan hükümlerin iptal kararının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihten itibaren artık uygulanamayacağını, ikinci kısımda yer alan hükümlerin ise erteleme süresi dolduğu tarihe kadar yürürlüğünü sürdüreceğini ve bu tarihlerde uygulanmaya devam edeceğini belirten kararına da katılmamaktadır⁶⁴.

Yıldırım, önce, iptal kararlarının Anayasanın 153. Maddesi hükmüne göre uygulamaya yönelik haiz olduğu pozisyonu belirlemektedir. O’na göre, “iptal edilen yasa (ya da hükmü) iptal kararı Resmi Gazetede yayımlanana kadar yürürlükte dir. Anayasanın yürürlükte olduğunu belirttiği yasa, uygulanmaya devam edilecektir”⁶⁵.

Yıldırım, iptal olunan hukuk kuralının bir de basın ve yayın organları vasıtasıyla kamuoyuna duyurulması karşısındaki uygulamaya yönelik pozisyonunu, “önüne gelen uyuşmazlıkta uygulanacak kuralın AYM’nce iptal edilmiş olduğunu bilen yargıç nasıl davranacaktır?” sorusuna cevap arayarak değerlendirmiştir. Yıldırım’ın bu soruya ilişkin verdiği ilk cevap şu şekildedir: “Anayasanın 153. Maddesine göre, iptal edilen hüküm yürürlükte dir

62 BİLGİN, agm., s. 186.

63 İbid., s. 187.

64 İbid., s. 187.

65 YILDIRIM, agm. s. 601.

ve uygulanmalıdır”⁶⁶.

Yıldırım, sadece bu anayasal cevapla yetinmez, filli uygulamada bu pozisyonda olan kuralları somut olaylara uygulayıp uygulanmaması meselesiyle karşı karşıya gelen hâkimin, önünde iki seçeneğin mevcut olduğunu belirtir. Birinci seçenek, hâkim, **önüne gelen bir davada uygulamak durumunda olduğu bir kanunun** iptal edildiği duyulmuş ise, bu kanun hakkında anayasaya aykırılığı gerekçesi ile AYM’ne **müracaat etmeli ve bu müracaatın neticesini beklemeli. Daha sonra, bu bekleyiş süresi içerisinde, daha önceden verilmiş iptal kararının yürürlüğe girmesini ümit etmeli. İkinci seçenek, iptal edildiği duyurulmuş olan yasa (ya da hükmünü) uygulamamaktır. Anayasanın üstünlüğü ilkesi** (AY. md. 11), Anayasaya aykırılığı saptanmış olan bir yasanın uygulamasına engel teşkil etmektedir⁶⁷.

Yıldırım, bu ikinci seçeneğin haklılığını şu gerekçelerle izah etmiştir: “Anayasanın 138. maddesi, hâkimlere her şeyden önce Anayasaya uygun olarak hüküm verme yetkisi tanımıştır. Önüne gelen yasa hükmün(ün) Anayasaya aykırılık sebebiyle iptal edilmiş olduğunu bilen yargıç, Anayasaya, hukuka ve vicdani kanaatine göre hüküm kurarken, Anayasaya aykırı kanunu herhalde uygulamayabilecektir. Bu durumda ya mümkünse Anayasanın doğrudan uygulanması yoluna gidilecek ya da ortaya çıkan boşluk içtihatla doldurulacaktır. Anayasanın 11. ve 138. maddeleri, yargıca Anayasaya aykırılığı saptanmış yasa hükmünü iptal kararı yürürlüğe girmemiş olsa bile uygulamama yetkisini hatta yükümlülüğünü vermektedir. İptal edilen hükmün uygulanması, hak arama hürriyetinin içini boşaltmak anlamına gelecek, hukuk devleti ilkesi ihlal edilmiş olacaktır”⁶⁸.

Yıldırım, iptal hükmünün duyurulmasının mahiyetini ve fiiliyatta bu yola müracaat edilmesini zorlayan sebepleri şu şekilde izah etmektedir: “AYM’nin iptal kararını duyurması, iptal edilen yasanın uygulanmasını durdurucu bir tedbir niteliğine bürünmektedir. Karar gerekçelerinin yazımı ve yayımlanmasının uzun süre alması karşısında, hiç olmazsa iptal kararının duyurulması, Anayasaya aykırı yasa hükmünün uygulanmasını engelleyecektir”⁶⁹.

66 İbid., s. 602.

67 İbid., s. 602.

68 İbid., s. 602.

69 İbid., s. 602.

Yıldırım, en nihayetinde, iptal kararının basın-yayın araçları vasıtasıyla duyurulması fiilini Anayasanın 153. Maddesine uygunluk açısından ayrıca değerlendirmiş ve olması gerekenleri peş peşe şu şekilde sıralamıştır: İptal kararının açıklanması her ne kadar geçici tedbir niteliğini taşımaktaysa da, Anayasaya aykırıdır. Bu sebeple AYM, iptal kararı ile yayımlanma süresini asgariye indirmelidir. Ayrıca iptal kararının yürürlüğü ertelenirken, daha titiz davranılmalıdır⁷⁰.

Oytan'a göre, AYM tarafından iptal kararının yürürlüğünün ertelenmesi yönünde karar verildiği durumlarda, AYM tarafından verilen iptal kararının, söz konusu kararda belirtilen tarihte yürürlüğe gireceği, bir başka ifadeyle iptaline karar verilen hukuki metnin bu tarihten itibaren yürürlükten kalkacağı kuşkusuzdur⁷¹.

Cansel'e göre, yürürlüğün ertelendiği durumlarda, iptal hükmü ile yürürlükten kalkmış olan bir kanun hükmünün süre verilerek uygulanmasına devamının sağlanması, bir çelişkidir ve bu durum eşitlik ilkesine aykırılık teşkil eder. Zira, iptaline rağmen, bir süre uygulanmasına devam edilen bu hüküm dolayısıyla bazı bireyler zarar görecektir, süre biterek yürürlükten kalkmasından ise diğer bireyler faydalanacaklardır⁷².

Özbudun'a göre, Anayasaya aykırılığı saptanmış bir normun bir yıla kadar varabilen bir ek süre için yürürlüğünü devam ettirmesi sakıncasız sayılamaz. Böyle bir kanunun, her ne kadar teknik yönde geçerliliğini korusa bile, sosyolojik olarak geçerliliğini yitirmiş olacağı söylenebilir. Buna karşılık, hükmün gerekçesi olarak, iptal kararının derhal yürürlüğe girmesiyle oluşabilecek hukuk boşluğunun, kamu düzeni bakımından tehlikeli olabileceği, bunu önleyici yeni bir kanuni düzenlemenin yapılabilmesi için yasama organına belli bir süre tanınması gerektiği ileri sürülmektedir. Yürürlüğün ertelenmesi kararının verilmesi ve bir yılı aşmamak şartıyla sürenin ne kadar olacağını tayin etme konusunda takdir yetkisi AYM'ne ait olduğu için, Yüksek Mahkeme, yukarıda sözü edilen mahzurları da dikkate alarak bu yetkisini çok istisnai hallerde ve iptal kararının derhal tatbik edilmesi halinde kamu düzeni bakımından gerçekten tehlikeli bir hukuk boşluğunun

70 İbid., s. 602.

71 OYTAN, agm., s. 543.

72 Erol CANSER, "Anayasa Mahkemesinin Verdiği İptal Kararından Doğan Kimi Sorunlar", *Anayasa Yargısı*, C. 9, Anayasa Mahkemesi y., Ankara, 1992, s. 92-93.

doğabileceği durumlarda kullanılmalıdır⁷³.

Teziç'in, yürürlüğün ertelenmesi kurumuna ilişkin uygulamada fiili olarak yaşananları esas alarak, bu kuruma kuşku ile baktığı görülmektedir. Teziç'e göre, dava mahkemelerinin, iptal edilmiş ama bir süre daha yürürlükte kalan kanunların uygulanmasını ertelemek için başvurdukları bu yol, pratikte iptal kararlarının yürürlüğünün ertelenmesinin amaca hizmet edip etmeyeceği konusunda kuşku yaratmaktadır. Esasen iptal kararının yürürlüğe girmesinin ertelenmesi, kamu hizmetlerinin aksamadan yerine getirilmesi amacı ile, kamu düzenini tehdit edecek hukuki boşluğun doğmasını önlemek için, kanun koyucunun gereken düzenlemeyi yapmasına imkân sağlamaktadır. Ancak II. Cumhuriyet döneminde, AYM'nin tanıdığı süreye rağmen, kanun koyucunun bu konuda gereken hassasiyeti gösterdiği söylenemez⁷⁴.

Şen'e göre, 4 Temmuz 2013 tarihinde AYM tarafından verilen iptal kararının yürürlüğünün, gerekçeli kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yıl sonraya bırakılması, bu konuda TBMM'nden yeni kanun çıkarılmasının beklenmesi, buna gerekçe olarak da kanun boşluğunun doğmasının engellenmesi ve suç işleme eğilimi olanların serbest kalmasının önüne geçilmesi olarak gösterilmesinin kabul edilir hiçbir hukuki dayanağı bulunmamaktadır⁷⁵. Kişi hürriyeti ve güvenliğinin korunduğu noktada, kanun boşluğu dikkate alınmaz. Burada bahsedilen, masumiyet/suçsuzluk karinesi ile uzun yıllardır tutuklu yargılanan insanların kişi hürriyeti ve güvenlikleridir⁷⁶. Şen'in, burada yürürlüğün ertelenmesi kurumuna somut olay bağlamında eleştirel yaklaştığı, özellikle kişi hürriyeti ve güvenliğinin korunduğu durumlarda, kanun boşluğunun dikkate alınamayacağından söz ederek, mevcut yürürlüğün ertelenmesi kurumuna eleştirel açıdan yaklaştığı görülmektedir.

Anayasanın 152/3. maddesindeki, "AYM, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, AYM'nin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna

73 ÖZBUDUN, *age.*, s. 446.

74 TEZİÇ, *age.*, s. 208.

75 Ersan ŞEN, "Anayasa Mahkemesi'nin İptal Kararı", 6 Temmuz 2013, <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1046222-anayasa-mahkemesinin-iptal-karari>, (ET: 08.05.2014).

76 ŞEN, *agm.*

uyumak zorundadır” şeklindeki hükümleri değerlendiren Sevinç’e göre, burada, AYM’nin, kararını “vereceği ve açıklayacağı” hükme bağlanmaktadır. AYM’nin verdiği karar, henüz gerekçesi yazılmadan ve yayımlanmadan, davaya bakmakta olan mahkemeye bildirilmektedir. Bu, gerekçesiz kısa karardır. Bildirildiği andan itibaren de, davaya bakmakta olan mahkemeyi bağlayıcı hale gelmektedir. Davaya bakmakta olan mahkemeler, karar kendilerine tebliğ edilmiş olsa da AYM’nin gerekçeli kararının yayınlanmasını beklemeyi tercih etmektedirler⁷⁷.

Kıratlı, AYM tarafından bir kanun ya da hükmünün iptal edildiği halde yürürlüğünün ertelendiği durumlarda söz konusu kanun erteleme süresince yürürlüğünü sürdürmeye devam edeceği için, dava mahkemesi bu kanunu somut bir olaya uygulamak durumunda kaldığında bu kanunun Anayasaya aykırılığının iddia edildiği zaman ne yapmalıdır? Sorusuna cevap olarak iki düşünce şeklinin mevcut olduğunu belirtir. Birincisi, AYM, bir kanunun veya kanun hükmünün belli bir güne kadar yürürlükte kalmasını kararlaştırdığı durumlarda, diğer organlar yanında ilgili mahkemenin de o kanunu yürürlükten kalkmadığı sürece uygulamak zorundadır. İkincisi, bu durumda tarafların davada uygulanacak kanunun Anayasaya aykırılığını iddia edebilmeli ve mahkemelerin, Anayasaya aykırılık iddiasını, ciddiliğini tartışmaksızın göz önüne alarak meseleyi mutlaka AYM’ne intikal ettirmeli. Kıratlıya göre, her iki görüşte de haklılık payı mevcuttur. Buradaki hukuki güçlük, esasında, iptal kararının yürürlüğe giriş tarihini erteleme yolunun sakıncalı durumundan doğmaktadır. Fakat, hem bu sakıncalı durumun etkilerinin azaltılması, hem de adalet duygusunun daha çok tatmin edilebilmesi için, ikinci görüş daha uygun görülmektedir⁷⁸.

Armağan’a göre, iptal kararının yürürlüğünün durdurulması yönünde karar verdiği durumlarda, fertler söz konusu kanunu def’i yoluyla AYM önüne taşıyabilmeli. Bu gibi durumlarda iptal hükmünün 6 ay sonra yürürlüğe girmesinde bir mahzur bulunmamaktadır⁷⁹.

77 Murat SEVİNÇ, “Anayasa Mahkemesi Kararlarının Resmi Gazetede Yayımlanması ile Bağlayıcılığı Arasındaki İlişki”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/446/5007.pdf>, (ET: 19.05.2014).

78 Metin KIRATLI, *Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi: İtiraz Yolu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi y., Ankara, 1966, s. 77-78.

79 Servet ARMAĞAN, *Anayasa Mahkemesinde Kazai Murakabe Sistemi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi y., İstanbul, 1967, s. 137.

Maliye Bakanı Mehmet ŞİMŞEK'e göre, 6 ve 9 aylık erteleme süreci içinde de, iptal edilen hükümlere göre uygulamalara devam edilmelidir. Gelir İdaresi Başkanlığı'nın sitesinde yapılan açıklama da aynı doğrultuda⁸⁰.

AYM (eski) Başkanı Sezer'e göre, Anayasanın 153. maddesi uyarınca iptal kararının yürürlüğe girmesinin bir yıla kadar ertelendiği durumların hemen hepsinde, yasa koyucu, verilen sürelerde yeni düzenlemeler yapmayarak iptal kararıyla oluşan hukuksal boşlukları gidermemektedir. Böylece, meydana gelen yasa boşlukları, başka yasa kurallarının Anayasa'ya aykırılığı savıyla yeni itiraz başvurularına neden olmaktadır⁸¹.

Doktrinde Bu Sorunun Giderilmesine Yönelik Geliştirilen Bazı Öneriler.

Doktrinde bu şekilde ortaya çıkan hukuki boşluğun doldurulmasına yönelik bazı öneriler ileri sürülmektedir.

(1) İptal olunan kanun tarafından yürürlükten kaldırılan bir kanuni düzenleme mevcut ise bu kanunun tekrardan yürürlüğe girmesini sağlayacak anayasal düzenlemenin yapılması⁸².

(2) Şayet iptal olunan kanun ile yürürlükten kaldırılan bir kanun mevcut değilse, Bakanlar Kurulunun, bir yetki kanununa dayanmaksızın, AYM'nin iptal kararı doğrultusunda KHK çıkarma konusunda yetkili olmasını sağlayan anayasal düzenlemelerin yapılması⁸³.

(3) Alman AYM Kanununun 32. maddesinde önerilen, toplumu ivedi olarak tehdit eden bir tehlikenin önlenmesi, ağır zararlardan korunması maksadıyla veya daha başka önemli sebeplerden dolayı AYM'ne belli bir süre ile sınırlı uygulanabilirliği olan geçici bir kararname çıkarma yetkisinin verilmesi için gerekli anayasal

80 "Anayasa Mahkemesi'nin İptal Ettiği ama İptalini Ertelelediği Hükümler Uygulanmalı mı?", 23 Ekim 2009, <http://www.burakaslanpinar.av.tr/icerik/kose-yazilari/anayasa-mahkemesi-nin-iptal-ettiği-ama-iptalini-ertelediği-hukuml/>, (ET: 08.05.2014).

81 Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer'in Anayasa Mahkemesinin 36. Kuruluş Yıldönümünde Yapmış Olduğu Açılış Konuşması, 27.04.1998), <http://www.anayasa.gov.tr/icerik/detay/41/>, (ET: 18.05.2014).

82 ALİEFENDİOĞLU, *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, s. 204; CANSSEL, agm. s. 92-93.

83 Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, "Anayasal Denetimin Kimi Sorunları", *Yargıtay D.*, C. 9, S. 1-2, Ocak-Nisan 1983, s. 52-53; *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, s. 204-205.

düzenlemenin yapılması⁸⁴.

(4) Anayasada, ortaya çıkabilecek hukuki boşluğu doldurucu nitelikte bir hükmün mevcut olmaması halinde, ortaya çıkan sorunun çözümlenebilmesi için mahkemelere yorum yoluyla bu boşluğu doldurma yetkisinin verilmesi⁸⁵.

(5) İptal kararlarının geriye yürürlüğünün sağlanması⁸⁶.

(6) Kararların yayımlanmasında gerekçeli kararın yazılması zorunluluğu aranmaksızın, “iptaline karar verilen kanun hükümlerinin, karar tarihinde yürürlükten kalkacağı” ve aynı tarihte kararın hüküm kısmının yayımlanması esası benimsenebilir. Anayasanın üstünlüğü ilkesine bağlı kalan böyle bir çözümün, anayasa yargısının işlevi ile daha uyumlu olacaktır⁸⁷.

Genel Değerlendirme ve Kanaatim

AYM tarafından bir kanun ya da hükmünün Anayasaya aykırı olduğu tespit edilerek iptal olunduğu, sözlü açıklama, kısa kararın Resmi Gazetede yayımlanması veya davaya bakmakta olan mahkemeye bildirilmesi, iptal kararının AYM'nin kendi internet sitesinden duyurulması yollarından birisi ile bilinebilir hale geldiği veya AYM kararı gerekçeli olarak yayımlanmadığı halde iptal kararının yürürlüğünün ertelendiği dönemlerde, bu durumdaki normun; geçmişte işlenen ve henüz sonuçlandırılmamış olan yargısal ihtilaflara veya yürürlüğün ertelendiği ya da gerekçeli kararın henüz yayımlanmadığı dönemde işlenen fiil ve işlemlere uygulanıp uygulanmayacağı, halen yargıdaki uyuşmazlıkların bundan etkilenip etkilenmeyeceği hususu ülkemizde önemli bir mesele haline gelmiş bulunmaktadır. Burada bir ikilem yaşanmaktadır, acaba Anayasanın üstünlüğü ve hukuk devleti ilkeleri gereğince Anayasaya aykırılığı sabit olan bir kanunun uygulanmaması anayasal açıdan sorun teşkil eder mi, diğer yandan yine Anayasanın 153/3. maddesi icabı yürürlükte olan bu kuralların erteleme dönemi içerisinde uygulanması, anayasanın üstünlüğü ilkesi ile çelişme arz eder mi? Bu sorulara verilecek cevaplar, bu meseleye ilişkin yaşanan sorunların çözüme kavuşturulması açısından

84 ARMAÇAN, *age.*, s. 135-136; ALİEFENDİOĞLU, *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, s. 205; CANSEL, *agm.*, s. 93.

85 ALİEFENDİOĞLU, *Anayasal Denetimin Kimi Sorunları*, s. 53.

86 ALİEFENDİOĞLU, *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, s. 204.

87 KANADOĞLU, *age.*, s. 285.

hayati derecede önem arz etmektedir.

Bu gibi durumlarda, iptal olunduğu açıklanan kuralların uygulanıp uygulanmayacağı konusunda, hem doktrinde, hem de yargı organlarında çok farklı düşünce ve uygulamalar ortaya çıkmakta olduğu görülmektedir. Yargıtay'da genellikle bu tür kuralların gerekçeli karar yayımlanıncaya ya da erteleme süresi sona erinceye kadar uygulanması yoluna gidildiği halde, Danıştay'da durum farklılık arz etmektedir. Bazı Daireler Yargıtay'ın kararları ile uyumlu yönde kararlar verirlerken, çok istisnai olarak bazı Danıştay dairelerinin farklı yönde kararlar verdikleri görülmektedir. Benzer durum idare ve vergi mahkemelerinde de söz konusu olmaktadır. Fakat gerek Danıştay Dava Daireleri Kurulu gerekse Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu olsun, daire ve ilk derece mahkemeleri tarafından bu tür kuralların uygulanması gerektiği yönünde verilen kararlar, iptal edilerek geçersizleştirilmektedir. Bu vesileyle, Danıştay'da hâkim uygulama, bu dönemlerde iptal olunduğu bir şekilde bilinen kararların uygulanmaması yönündedir. Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından verilen kararlar da Danıştay'daki hâkim uygulama ile paralellik arz etmektedir. AYM'nin bu konuya ilişkin eğilimi ise Yargıtay ile benzerlik arz etmektedir.

“AYM kararlarının geriye yürümemesi” ilkesi ile birlikte bir de AYM kararlarının gerekçelerinin geç yazılıyor olması, gerekçeli iptal kararı yayımlanıncaya kadar söz konusu kanunun Anayasaya aykırılığının sabit olmasına rağmen uygulanmasına devam edilmesi ve bazı dönemlerde bu normun uygulanmasının oldukça artış göstermesi vb. sebeplerle, fiili uygulamalarda iptale ilişkin kararların etkinliğini yitirdiği düşünülerek, iptal kararlarının uygulanmasının bu şekilde öne alınması yoluyla, iptal kararlarının etkinliğinin artırılmasının amaçlandığı söylenebilir. Burada fiili olarak yaşanan bazı sorunların, yine fiili uygulamalarla, bazı Anayasal bariyerler de aşılacak suretiyle çözümler geliştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Bir diğer ifadeyle, “madem AYM iptal ettiği kararları kamuoyuna duyurduktan sonra bazen aylar, bazen de yıllar sonra ancak gerekçeleri yazıyor, ya da Anayasaya aykırılığını tespit ettiği kurala ilişkin gerekçeli kararı da resmi gazetede yayımladığı halde, bu kararın uygulanmasını bir yılı aşmamak üzere erteliyor, bu yolla anayasaya aykırı olduğu bilinen kuralların uygulanmasına sebep oluyor, bu durum, anayasanın üstünlüğü, hukuk devleti ve hukuk etiği ile çelişme arz ediyor”, o zaman uygulamada bu durumlara mani olmak lazım mantığı ile fiili

çözümlerin geliştirildiği söylenebilir.

Kanaatimce, iptal kararlarının hüküm kısmının “basın açıklaması” yoluyla kamuoyuna duyurulması, anayasada yer alan “iptal kararlarının gerekçesi yazılmadan açıklanması yasağı” ile açıkça çelişme arz etmektedir. Anayasanın 153. Maddesi hükmü gayet açık ve nettir: “İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz”. Benzer şekilde, iptal kararlarının gerekçesi olmaksızın kısa karar şeklinde davaya bakmakta olan mahkemelere bildirilmesi ya da AYM’nin anayasallık denetimine konu olan kanunu ya da bazı hükümlerini iptal ettiğini kendi internet sitesinden duyurması yönündeki uygulamalar da aynı hüküm gereğince açıkça Anayasaya aykırılık teşkil etmektedir. Bu uygulamalar, uygulayıcı mahkemeler açısından söz konusu kanunların uygulamamaları yönünde tutum almalarına bir nevi davetiye çıkarmak manasına da gelmektedir.

Anayasaya aykırılığı basın açıklaması, kısa kararın yayımlanması, kısa kararın davaya bakmakta olan mahkemeye bildirilmesi, iptal kararının AYM’nin internet sitesinden duyurulması ya da iptal kararının yürürlüğünün ertelenmesi yollarından birisi ile bilinen kanun ya da bazı hükümlerinin uygulanmaması yönündeki uygulamaların, anayasal zeminde çeşitli yönlerden sorunlu olduğu kanaatindeyim. Şöyle ki;

Her ne kadar bazı yargı mercileri, anayasaya aykırılığı sabit olan ya da bir şekilde bilinen kanun hükümlerinin uygulanması Anayasanın üstünlüğü ve hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşmaz deseler de, bu gerekçede isabet yoktur. Çünkü, anayasanın üstünlüğü ilkesi bilakis bu durumdaki kanun hükümlerinin uygulanmasını gerektirir. Şöyle ki,

Anayasanın üstünlüğü, bir yönüyle siyasi sürecin işleyişinde rol sahibi olan bütün ilgili aktörlerin anayasal ilke ve normlara uygun davranmalarının sağlanması⁸⁸, diğer yönüyle de normatif değerler bakımından Anayasanın diğer bütün hukuki işlemlerden üstün olması anlamına gelir⁸⁹. Anayasanın genel bağlayıcılığı şeklinde de ifade edilen, siyasi sürecin işleyişinde rol sahibi olan bütün ilgili aktörlerin anayasal ilke ve normlara uygun davranmaları manasında anayasanın üstünlüğü ilkesi ile bütün kamu otoritelerinin faaliyetlerinde anayasaya uymak zorunda olmaları amaçlanır. Bu manada anayasanın üstünlüğü, her şeyden önce, anayasa haricinde

88 Mustafa ERDOĞAN, *Anayasa Hukuku*, 7. B., Orion y., Ankara, 2011, s. 36.

89 Adnan KÜÇÜK, *Anayasa Hukuku*, 3. B., Orion y., Ankara, 2013, s. 15.

yetkinin kaynağının olmaması, devlet ve diğer kamu otoritelerinin hukuki varlıklarının kaynaklarının bizzat Anayasa olması demektir. Anayasanın üstünlüğü ilkesinin bu yönüne tekabül eden Anayasa kuralına 1982 Anayasasının 6. maddesinde yer verilmiştir. Bu maddeye göre, “Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz”. Anayasanın üstünlüğü ilkesine göre, her bir kamusal makamların belli alanlarda anayasada kaynağını bulan bazı yetkileri haiz olmaları onların yapmış oldukları işlemleri anayasal zeminde meşru olarak görülebilmesi için tek başına yeterli değildir, ayrıca bu yetkilerin anayasada tanımlanan usul ve esaslar çerçevesinde kullanılması icap eder⁹⁰.

Bir ülkede yazılı anayasa yapmak, devleti ve çatısı altındaki bütün kamu otoritelerini bağlayan, bu bağlamda keyfiliklere mani olmak maksadıyla kamusal yetkileri tahdit eden bir takım üstün normatif esaslar koymak demektir. 1982 Anayasasının 11/1. maddesinde yer alan “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır” hükmü ile bu mana ifade edilmektedir.

Anayasa, üstünlüğü sayesinde, hem yöneticilerin yetki alanını tayin etmek suretiyle sınırlayacak, hem de onların iradelerinin, anayasaya uygunluk süzgecinden geçirilmeleri neticesinde, meşru sayılmalarını sağlayacaktır. Bu rejimde yetkiler, her bir organın kendi takdirleri ile değil, egemen iktidar tarafından kabul edilen anayasa vasıtasıyla tayin edilerek onlara verilmiştir. Bu vesileyle bir organın, sahip olduğu yetkilerin kaynağı kendi iradesi değil, kendisine riayet etmek zorunda olduğu bu Anayasa metnidir.

Anayasanın bağlayıcılığının gözetilmemesi, kamu makamları bakımından bazen “anayasayı ihlâl” şeklinde ortaya çıkabilir. *Anayasayı ihlâl*, “bir kamu otoritesinin esaslı bir anayasa hükmünü bilinçli ve sistemli olarak uygulamaması” durumunu ifade eder⁹¹. Bu sebeple, Anayasayı ihlal kapsamında yer alan her bir davranış, aynı zamanda Anayasanın üstünlüğünün ihlali manasına da gelmektedir.

Bir diğer anlamı bakımından Anayasanın üstünlüğü, hukuki işlemler hiyerarşisi ile alakalı olup, onun normatif değeri bakımından diğer bütün hukuki işlemlerden üstün olduğunu ifade eder. Anayasanın üstünlüğü ilkesi bu manası itibariyle Hans Kelsen’in “normlar

90 ERDOĞAN, *age.*, s. 36.

91 İbid., s. 37.

hiyerarşisi” teorisine karşılık gelir. Bu görüşe göre, Anayasa, hiyerarşik olarak, başta kanun olmak üzere bütün hukuki işlemlerin üstünde yer almak suretiyle hukuki düzen içerisinde en üst noktaya yerleştirilir⁹². B bir üst norm olan Anayasa, diğer Anayasa altı işlemlerin geçerlilik sebebi olduğu gibi, diğer alt normlar da meşruluklarını ve etkinliklerini kendilerinden üstte olan normlardan alırlar. Bu şu manaya gelmektedir: Hukuku uygulayan ve yürürlüğe girdiren her zemindeki organ, şayet geçerli ve meşru bir norm vücuda getirmek veya uygulamak istiyorsa, mutlaka bir üst norma uygun hareket etmelidir. Buna göre, hukuku tatbik eden ya da yürürlüğe koyan her kademedeki organlar, meşru ve geçerli bir norm yapmak ya da uygulamak istiyorlarsa, bir üst norma uygun davranmak zorundadırlar. Aksi takdirde vücuda getirmiş oldukları ve uygulamaya koydukları her bir norm, hem “gayrı meşrudur”, hem de etkili olmaları mümkün değildir⁹³. Kelsen’e göre, hukuk normu, ancak kendisinden daha üstün olan normlara aykırı olmadığı durumlarda geçerli hale gelir. Bu sebeple, bir kanun ancak anayasaya aykırı olmadığı sürece geçerli olabilir. Anayasaya uygunluk denetiminin olmadığı bir yerde bu üstünlüğün bir anlamı olmayacaktır⁹⁴. AYM’leri, Anayasanın üstünlüğü ilkesinin hukuki yöntem ve araçlarla korunması işlevini yerine getirmektedirler. Bu işlev anayasa yargısının varlık sebebini ve meşruiyet temelini oluşturur. Hukukun genel ilkeleri ve Anayasa kurallarıyla bağdaşmayan işlem ve eylemler ile yasama tasarruflarının anayasa mahkemelerince çeşitli hukuksal yaptırımlara bağlanması, anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesinin zorunlu bir sonucudur⁹⁵.

Burada Anayasanın üstünlüğü ilkesinin bir yönü, kullanılan yetkilerin Anayasa kaynaklı olması ve anayasal usullere riayet edilmesi, diğer yönünü de Anayasa altı işlemlerin Anayasaya aykırı olmamasıdır. 1982 Anayasasına göre, AYM tarafından verilen iptal kararlarının mutlaka gerekçeli olması ve gerekçesi yazılmaksızın açıklanmaması (md. 153/1) bir anayasal emir niteliğine sahiptir. Diğer yandan Anayasanın 153/3. maddesine göre, “Kanun, KHK veya TBMM İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının

92 İbid., s. 37.

93 Hans KELSEN, *La Methode et La Nature Fondamentale de la Theoric du Droit Revue Metaphysique et Morale*, 1934, s. 183’den nakleden: Niyazi ÖKTEM, “Hukuk Felsefesi ve Anayasa Yargısı”, *Anayasa Yargısı*, C. 8, Yıl 1991, Anayasa Mahkemesi y., Ankara, s. 268.

94 KABOĞLU, *age.*, s. 16.

95 “Anayasa Mahkemesi Başkanı Tülay Tuğcu’nun Anayasa Mahkemesinin 44. Kuruluş Yılı Açılış Konuşması”, <http://www.anayasa.gov.tr/icerik/detay/49/>, (ET: 18.05.2014).

Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar”. Bu hükümlere göre, iptal kararlarının anayasal zeminde vücut bularak tekemmül etmesinin olmazsa olmaz şartlarından birisi de, iptal kararlarının gerekçeli olarak Resmi Gazetede yayımlanmış olmasıdır. Bu anayasal şekil şartlarına riayet etmeksizin yapılan bir işlem, anayasal manada tekemmül etmiş bir iptal işlemi olmayacaktır. Bu vesileyle, gerek basın açıklaması, kısa kararın yayımlanması, kısa kararın davaya bakmakta olan mahkemeye bildirilmesi, gerekse iptal kararının AYM’nin internet sitesinden duyurulması yoluyla olsun, ortada Anayasa tekniğine uygun olarak tekemmül etmiş bir iptal kararının varlığından söz edilemez. Anayasal manada tekemmül etmiş bir iptal kararının varlığı ancak, iptal kararının Resmi Gazetede yayımlanması ile ortaya çıkar. Bu anayasal usule uymamak, hem bir anayasa ihlalidir, bu yönü itibariyle anayasanın üstünlüğü ilkesinin ihlal edilmesidir, hem de bu yolla, yargı ve uygulama mercilerinin tekemmül etmiş bir iptal kararı olmadığı halde, sanki tekemmül etmiş bir iptal kararı varmış gibi işlemler yapmalarına sebep olmaktadır.

Danıştay’ın söz konusu kararlarında referans yaptığı ilkelerden birisi de hukuk devleti ilkesidir. Yani bazı yargı mercileri bu ilkeye referans yapmak suretiyle, AYM tarafından iptal olunduğu ilan olunan normu tatbik etmekten imtina etmektedirler. Bu iddianın da isabetli olmadığı kanaatindeyim. Şöyle ki,

Hukuk devleti, en yalın hali ile kısaca “hukukla sınırlanmış devlet” olarak tanımlanabilir. Hukuk devleti fikri, modern devleti hukuktan hareketle temellendirme ve örgütlenme eğilimi ile belirlenir ve esasını, devlet kudretinin sınırlandırılması ve denetlenmesi oluşturur⁹⁶. Hukuk devletinde, hukuk, devletin hem temelini ve meşruluk kaynağını, hem de sınırını oluşturmaktadır. Bunun en önemli bir neticesi, devlet organlarının her türlü faaliyetlerinin hukuk normlarına uygunluğunun sağlanması, yani, hukukun devletin bütün faaliyetlerine tamamen egemen kılınması, kısaca hukukla yoğrulmuş bir devletin ortaya çıkmasıdır⁹⁷. Hukuk devleti, devletin sınırlı olduğu noktasında odaklandığı için, bununla tabii olarak, devletin her türlü keyfiliklerinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Buradaki *keyfilik*, *hukuk devletini*, *devletin hukuku* anlayışından

96 Mithat SANCAR, “Şiddet, Şiddet Tekeli ve Demokratik Hukuk Devleti”, *Doğu Batı D*, Y. 4, S. 13, Kasım-Aralık-Ocak 2000-01, s. 36; *Devletin Akli Kıskaçında Hukuk Devleti*, İletişim y., İstanbul, 2000.

97 İbid., s. 36.

ayıran anahtar kavramdır. Hukuk devleti, *genellik*, öngörülebilirlik ve *adaleti* sağlayarak, keyfiliği yok etmeyi amaçlayan bir ilkedir⁹⁸.

Hukuk devleti ilkesi, devletin her türlü işlem ve eylemlerinin hukuk kurallarına bağlılığının sağlanması yoluyla devletin hukuk çerçevesine alınmasını, hukukla bağlanmasını ve yönetimde keyfiliğin yerine kuralların hâkim olmasını ve vatandaşların hukuki güvenlik içinde bulunmasını gerekli kılar. Bu ilke ile, hiçbir denetim ve sınırlamayı kabul etmeyen “mutlak güç”, karşılıklı olarak birbirlerini dışlayan kavramlardır⁹⁹. Hukuk devleti, kamu gücünün, sadece şekli olarak kanunlarla dizginlenmesini değil, aynı zamanda maddi açıdan bir takım temel değerlere bağlı kılınmasını da gerekli kılar. Hayek’e göre, hukuk devleti, sadece hukuk ötesi değil, aynı zamanda anayasa ötesi bir siyasi kavramdır. Bu kavram, anayasanın içeriği konusundaki kesin gereklilikleri ifade etmektedir. Dolayısıyla, hukuk devleti, “hukukun ne olması gerektiği hakkında ve kanunların, kendisine uygun olması için, hangi genel niteliklere sahip olması gerektiği hakkında” ilkeler ortaya koyan bir doktrindir¹⁰⁰.

AYM’ne göre, hukuk devleti, bütün işlem ve fiilleri yargı denetimine bağlı bulunan¹⁰¹, bütün faaliyetlerinde hukukun egemen olduğu devlet demektir. Bu devlette hukuk güvenliğini sağlayan bir düzen kurulması asıdır¹⁰². Hukuk devleti, genel anlamda Anayasa ile kurulan düzene, hukukun temel kurallarına saygı, bağlılık ve uygunluğu anlatır¹⁰³. Hukuk devleti, insan haklarına saygılı olan, bu hakları koruyup güçlendiren, toplum yaşamında adalete ve eşitliğe uygun bir hukuk düzeni kurmak ve bunu sürdürmekle kendini yükümlü sayan, bütün davranışlarında Anayasaya ve hukuk kurallarına uyan, işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan¹⁰⁴, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasaya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve

98 Zühtü ARSLAN, “Devletin Hukuku, Hukuk Devleti ve Özgürlük Sarkacı”, *Doğu Batı D*, S. 13, Kasım-Ocak 2000-01, s. 77-78.

99 İbid., s. 79.

100 Friedrich August von HAYEK, *The Political Ideal of the Law*, National Bank of Egypt Printing Press, Cairo, 1955, s. 33’den Aktaran, ARSLAN, agm., s. 79-80.

101 AYM, E. 1990/25, K. 1991/11, KT: 10.01.1991.

102 AYM, E. 2003/10, K. 2006/106, KT: 23.11.2006.

103 AYM, E. 1990/19, K. 1991/15, KT: 21.06.1991.

104 AYM, E. 2002/38, K. 2002/89, KT: 08.10.2002; E. 2002/61, K. 2002/43, KT: 17.04.2002; E. 2003/48, K. 2003/76, KT: 23.07.2003; E. 1984/1, K. 1984/2, KT: 01.03.1984.

hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasa koyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve Anayasanın bulunduğu bilincinden uzaklaştığında niteliğinin geçersiz kalacağını bilen devlettir¹⁰⁵.

Burada hukuk devletinin iki yönü bulunmaktadır, birinci yönü itibariyle bütün yetkilerin anayasal zeminde tayin edilmiş olması, bu yolla keyfiliklerin önlenmiş olması, her türlü davranışların bu yetkiler çerçevesinde kullanılması, diğer yönü itibariyle de anayasal zeminde meşru olan ve kendisine tabi olunan hukuk kuralları ile hak ve hürriyetlerin teminat altına alınmış olmasıdır. Tekemmül etmemiş bir iptal kararı olmaksızın Anayasaya aykırı olduğu duyulan normların uygulanmaması, anayasal yetkilerin haricine çıkılması manasına gelmektedir. Burada iki tür ihlal söz konusudur; birincisi, AYM, Anayasada öngörülen usullerin haricine çıkmak suretiyle, keyfi bir tutumla Anayasayı ihlal etmiş olmakta, diğer yandan da diğer bazı yargı mercileri ile idari makamlar da anayasal manada tekemmül etmemiş bir iptal işlemi varmış gibi davranarak esasen yürürlükte olan bir kanunu tatbik etmemek suretiyle anayasal yetkilerinin haricine çıkmış olmaktadır. Her iki tutum da, esasen keyfilik boyutuna varabilen bir yetki kullanımına tekabül etmektedir ki, bunun da hukuk devleti ilkesi ile bağdaşırılığı bulunmamaktadır.

Diğer yandan, AYM tarafından verilen her bir iptal kararı ile, soyut kanun kurallarının düzenlediği alanlarda, bir hukuki boşluk meydana gelmekte, bu kurallara istinaden somut işlemlerin yapılması imkânı ortadan kalkmış olmaktadır. Bu hukuki boşluğun anayasal zeminde ortaya çıkması, ancak gerekçeli kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte söz konusu olmaktadır. Çünkü Anayasanın 153. maddesine göre, “İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz (md. 153/1)”, “Kanun, KHK veya TBMM İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar (md. 153/3)”. Bu hükümlere göre, iptal kararları anayasal usullere uygun olarak yürürlüğe girinceye kadar, bir hukuki boşluğun varlığından söz edilemez. Bir diğer ifadeyle, basın açıklaması, kısa kararın yayımlanması, kısa kararın davaya bakmakta olan mahkemeye bildirilmesi, iptal kararının AYM’nin internet sitesinden duyurulması

105 AYM, E. 1992/8, K. 1992/39, KT: 16.06.1992. AYM’nin benzer tanımları için bkz.: E. 1995/11, K. 1995/63, KT: 13.12.1995; E. 1991/9, K. 1991/36, KT: 08.10.1991; E. 1994/80, K. 1995/27, KT: 06.07.1995.

gibi hallerin hiçbirisi, yürürlükte olan bir kanunun anayasaya uygun bir usulle yürürlüğüne son veren bir işlem değildir. Bu işlemlerden birisinin gerçekleşmesi halinde söz konusu kanunun tatbik edilmemesi, anayasal olarak yürürlükte olan ve uygulanması zorunlu olan bir normun uygulanmaması, Anayasaya aykırı bir şekilde bir hukuki boşluğun meydana getirilmesi manasına gelir ki, bu yöndeki bir uygulama, her türlü kamusal yetkinin kaynağının anayasa olduğu, kaynağını anayasadan almayan hiçbir yetkinin kullanılamayacağı ilkesi ile de çelişir.

Gelelim, yürürlüğü ertelenen iptal hükümlerinin tatbik edilmemesi meselesine. Yürürlüğün ertelenmesindeki temel mantık, bir hukuk boşluğunun ortaya çıkması neticesinde kamu düzeni ve kamu yararının zedelenmemesidir. Bir diğer ifadeyle yürürlüğün ertelenmesi yoluyla, iptal kararının derhal uygulanmasının, kamu düzeni ve kamu yararı bakımından doğurabileceği tehlikeli sonuçların ve kamu hizmetlerinde gerçekleşmesi muhtemel aksamaların önlenmesi, yasama organına bu konuya ilişkin yeni düzenleme yapma imkânının verilmesi amaçlanır. Maksat ortaya çıkacak bu hukuki boşluğun doğuracağı mahzurlara mani olmaktır. Danıştay'ın muhtelif Daireleri tarafından ileri sürülen "AYM'nin, iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi ileriyeye dönük olarak ertelemiş bulunması öncelikle yasama organına aynı konuda, iptal kararının gerekçesine uygun olarak yeni bir düzenleme için olanak tanımak ve ortada hukuki bir boşluk yaratmamak amacına yönelik olup yargı mercilerinin bakmakta oldukları uyuşmazlıklara hukuka ve Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiş kuralların uygulanması ve uyuşmazlıkların bu kurallara göre çözümlenmesi sonucunu doğurmaz"¹⁰⁶ şeklindeki görüşün "hukuki boşluk" kavramıyla uzaktan yakından alakası yoktur. Bilakis bu tür bir anlayış hukuki boşluğun ters yüz edilmesi neticesini ortaya çıkaracaktır. Hukuki boşluğun meydana getirilmemesinin sadece "yasama organına aynı konuda, iptal kararının gerekçesine uygun olarak yeni bir düzenleme için olanak tanımak" şeklinde anlaşılması, hukuki boşluk kavramının hiç anlaşılması manasına gelir. Esasen yasama organına aynı konuda, iptal kararının gerekçesine uygun olarak yeni bir düzenleme için olanak tanınması, hukuki boşluğun meydana gelmemesi için öngörülen bir yöntem, ileride hukuki boşluğun ortaya çıkmamasını sağlamak için benimsenen bir önleyici tedbirdir. Şayet erteleme süresi içerisinde Anayasanın yürürlükte olduğunu söylediği bir kural tatbik edilmiyorsa, işte

106 Danıştay Beşinci Dairesi, E. 1992/1219, K.1992/3872, KT: 23.12.1992.

asıl hukuki boşluk bu durumda ortaya çıkar. Ve AYM'nin ortaya çıkmasını istemediği ve anayasal olarak gerçekleşmesi arzu edilmeyen hukuki boşluk bu durumda ortaya çıkacaktır. Bu hukuki boşluk neticesinde gerçekleşmesi muhtemel olan kamu yararını ve kamu düzenini tehdit edici ya da ihlal edici neticeye ilişkin en çarpıcı misal şu şekilde verilebilir. 26.09.2004 Tarih ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu kabul edilmiş ve 04.11.2004 Tarih ve 5252 Sayılı "Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun" ile 01.03.1926 Tarih ve 765 Sayılı eski Türk Ceza Kanunu açıkça ilga olunmuştur. AYM'nin 5237 Sayılı yeni Türk Ceza Kanununun tamamını iptal ederek açıkça ilga ettiğini ve bu iptal kararının yürürlüğünü de bir yıl süreyle ertelediğini farz edelim. Diğer yandan bu kanun toplumsal hayat açısından hayati önemi haiz olduğu için, AYM başkanının da bu kanunu iptal ettiğini basın araçları vasıtasıyla ve kendi internet sitesinden kamuoyuna duyurduğunu farz edelim. Daha sonra AYM'nin bu kanunun gerekçesini 3 yıl sonra yazdığını düşünelim. Üç yıllık gerekçeli kararın yazılmasına ilave olarak bir yıllık erteleme süresi de dikkate alındığında TBMM'nin de iptal kararının açıklandığı tarihten itibaren dördüncü yılın sonlarına doğru yeni Ceza Kanununu kabul ettiğini farz edelim. Bu durum karşısında, yürürlüğün ertelenmesinin sadece yasama organına kanuni düzenleme yapmak için zaman tanımak olduğunu, bu durumda Anayasaya aykırılığı sabit olan bir kanunun uygulanmasının söz konusu olamayacağını söylemek, bu dönem içerisinde iptal olunan suçların tamamının suç olmaktan çıkması neticesini ortaya çıkaracaktır. Çünkü, suç ve cezada kanunilik ilkesi gereğince kanunla yasaklanmayan hiçbir fiil suç olarak kabul edilip cezalandırılmaz. Bu durumda adam öldürmeden, hırsızlığa, gasptan diğer suçlara varıncaya kadar her türlü suç fiili artık suç olmaktan çıkacaktır. Benzer durum Medeni Kanun, Ticaret Kanunu ve diğer kanunlar için de geçerlidir. Belki az kapsamlı kanuni hükümlerin iptalinde bu boşluk bu çarpıcılıkta gözlemlenemese de, bu şekilde kapsamlı bir iptal kararı halinde, ortaya çıkaracak hukuki boşluğun meydana getireceği kamu düzeni bozulması riskinin büyüklüğü çok daha bariz olarak görülebilmektedir. İşte Anayasa koyucunun ortaya çıkmasını istemediği hukuki boşluk böyle bir şeydir. Danıştay Daireleri tarafından geliştirilen bu tür bir yorumun hukuki boşluğun gerçek manası ile bağdaşırılığı yoktur. Asıl bu yorum halinde, korkulan ve tehlikeli olan hukuki boşluk ortaya çıkacaktır.

Anayasaya aykırı olduğu bilinen kanun hükümleri uygulanamaz

şeklindeki yorumun benimsenmiş olması halinde, AYM kararlarının iptal edildiğinin duyulduğu tarihten Gerekçeli Kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihe ya da iptal kararının yürürlüğünün ertelendiği durumlarda erteleme süresi içerisinde geçerli olmak üzere, ABD Federal Yüksek Mahkemesinin bir normu Anayasaya aykırı bulduğu kararlarının hukuki durumuna benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Çünkü Federal Yüksek Mahkemenin, yasama işlemlerini resmen iptal etme yetkisi mevcut değildir. O, sadece Anayasaya aykırılık tespitinde bulunabilir. Bu kararın hukuki neticesi, ilgili normun “ihmal edilmesi”; yani uygulamada bu yasama işleminin tatbik edilmemesidir. Dolayısıyla hukuken yürürlüğünü sürdürdüğü halde¹⁰⁷, fiiliyatta ve resmiyette tatbik edilmeyen bir hukuki durum ortaya çıkmaktadır. Bu durumda her ne kadar Anayasaya aykırılığı ilan olunan yürürlükte kalmaya devam eder, bir diğer ifade ile resmi olarak yürürlükten kalkmaz ise de, diğer mahkemeler tarafından def’i (itiraz, somut norm denetimi) yolu kapsamında ön mesele yoluyla yasama işlemlerinin anayasaya uygunluğu konusunda vermiş olukları kararlar hakkında, hukuki başvuru yollarıyla Federal Yüksek Mahkeme tarafından nihai olarak incelenip karara bağlandığı için, Federal Yüksek Mahkemenin Anayasaya aykırı olduğuna hükmettiği kanunlar, her ne kadar teknik olarak “iptal” edilmiş değil iseler de, artık bu durumda olan kanunlar fiiliyatta tatbik edilmez hale gelirler¹⁰⁸. Tabiri caiz ise Anayasaya aykırılığı ilan olunan bir hukuki norm bitkisel hayata girdirilmiş olmaktadır; nasıl bitkisel hayata giren bir kişi hakkında “bu kişi ölü değildir fakat aktif hayati faaliyetleri de yerine getiremez” deniliyorsa, Anayasaya aykırılığı ilan olunan yasama işlemi hakkında da “Bu norm iptal olunarak yok edilmiş değildir, ama fiiliyatta tatbik edilebilmesi de söz konusu olmamaktadır”. Anglosakson Hukukunun cari olduğu ABD hukuk sisteminden farklı olarak Kara Avrupası hukuk düzeni içerisinde yer alan Türkiye’de de benzer bir eğilimin söz konusu olması kabul edilebilir bir durum değildir. Bu yolun Anayasanın 153. Maddesi hükümleri karşısında önünün kapalı olduğu söylenebilir.

Özellikle iptal kararlarının yürürlüğünün ertelendiği durumlarda, TBMM’nin çoğu kereler, bir kanunun ya da kanunun bazı hükümlerinin AYM tarafından iptal olunması neticesinde ortaya çıkan hukuki boşluğun doldurulması için verilen süre içerisinde ya da bu sürenin verilmediği durumlarda gerekli kanuni düzenlemeyi

107 Kemal GÖZLER, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 1. B, Ekin y., Bursa, 2010, s. 433.

108 ERDOĞAN, *age.*, s. 44; KÜÇÜK, *age.*, s. 167.

yapmadığı söylenebilir. Fakat TBMM'ne bu sürenin verilmiş olmasıyla esasen ona bu süre içerisinde kanuni düzenleme yapma fırsatı tanınmış olmaktadır. Bu yetkinin kullanılması tamamen takdire bağlıdır. Bu takdirin kullanılması da, diğer yasama işlemlerinde olduğu gibi, toplumsal ihtiyaçların varlığına ve bu ihtiyacın olduğuna TBMM'nin kanaat getirmesine bağlıdır. Şayet TBMM bu kanaate ulaşmamış ise lüzumlu kanuni düzenlemeyi yapmayabilir. O zaman, erteleme süresi sonunda, hukuki boşluk, fiilen ve hukuken ortaya çıkmış olacaktır.

Bütün bunlardan sonra olması gerekenler şu şekilde sıralanabilir:

(1) Tekemmül etmiş bir iptal kararı ancak, iptal kararının Resmi Gazetede yayımlanması ile ortaya çıkar. Gerekçeli karar yazılmadıkça tekemmül etmiş bir iptal kararının varlığından söz edilemez. Bu sebeple de, bir kanunun iptal olunduğunun basın açıklaması, kısa kararın yayımlanması, kısa kararın davaya bakmakta olan mahkemeye bildirilmesi, iptal kararının AYM'nin internet sitesinden duyurulması gibi hallerde tekemmül etmiş bir iptal kararının varlığından söz edilemez.

(2) Gerek itiraz yoluyla gerekse iptal davası yoluyla olsun, AYM tarafından verilen iptal kararları, gerekçesi yazılıp Resmi Gazetede yayımlanıncaya kadar yürürlüktedir ve bu durumdaki kanun hükümlerinin uygulanması zorunludur. Aksi takdirde yürürlükte olan kanunların anayasaya aykırı bir şekilde uygulanmaması durumu ortaya çıkar. Benzer durum, iptal kararlarının yürürlüğünün ertelendiği durumlarda da söz konusudur.

(3) Gerek AYM'nin iptal kararlarını gerekçesi yazılmaksızın çeşitli şekillerde açıklanmış olması, gerekse diğer yargı mercilerinin anayasal olarak yürürlükte olduğu halde bunları tatbik etmemesi, Anayasada açıkça yasaklanan bir yetkinin kullanılması manasına gelmektedir. Asıl anayasanın üstünlüğünün ihlali bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu durumda, hem kaynağını anayasadan almayan bir yetki kullanılmak suretiyle Anayasanın 6. maddesinde yer alan "Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz" hükmü, hem de kendilerini sıkı bir şekilde Anayasa ile bağlı hissetmeyerek 11. maddede yer alan "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır" hükmü ihlal edilmiş olmaktadırlar.

(4) Kamu düzeninin bozulması ve kamu yararının ihlal olunması neticesini ortaya çıkarabilecek bir hukuki boşluğun ortaya çıkmaması için, hem bir kanunun iptal olunduğunun basın açıklaması, kısa kararın yayımlanması, kısa kararın davaya bakmakta olan mahkemeye bildirilmesi, iptal kararının AYM'nin internet sitesinden duyurulması gibi hallerde, gerekse iptal kararının yürürlüğünün ertelendiği durumlarda, iptal olduğu açıklanan kanun hükümlerinin uygulanmaya devam edilmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Türkiye'nin bir hukuk devleti olabilmesi ve Anayasanın üstünlüğünün tesis edilebilmesi her şeyden önce Anayasanın üstünlüğünü sağlamakla mükellef olan AYM ile anayasal zeminde hukuki ihtilafların çözümlenmesi kapsamında kanunların uygulanmasını sağlamak suretiyle adaleti tesis ile görevli olan bütün diğer yargı mercilerinin yetkilerini anayasal çerçevede kullanmalarına bağlı bulunmaktadır. Bu mahkemeler, hukuk devleti ve anayasanın üstünlüğü ilkeleri ile çelişme pahasına, tabiri caiz ise inisiyatif olarak anayasal yetkilerinin ötesine geçerek kararlar vermeye yöneldikleri her bir durumda, hem bu kurumların hukuki meşruiyetleri tartışılır hale gelebilecek, bundan başta yargı kurumlarının bizzat kendileri zarar görecekler, hem de genel manada hukuki istikrar zedelenebilecektir. Bunun neticesi ve mahiyeti bir nevi yargısal aktivizm ve hâkimler yönetimidir. Oysa bir hukuk devletinde olması gereken, yargının kendi hukuki yetki mecrası içerisinde kalmasıdır. Bu yöndeki her bir hukuki mecra ihlali, alacakları aşırı eleştiri ve tepkiler sebebiyle yargının zayıflamasına sebep olacak, yargıya yönelik güven aşınması bu kurumun anayasal zeminde icra etmesi gereken fonksiyonların uzağında kalmasına sebep olabilecektir.

Artık Türkiye'de başta AYM olmak üzere her kademede yer alan yargı mercilerinin de anayasal sınırlar ve hukuk içerisinde güçlü oldukları bir döneme gelmesi gerekmektedir. Her ne kadar yargının bu yolla inisiyatif olarak anayasa dışı yetki kullanımına yönelmesi, onların sistem içerisinde güçlü oldukları izlenimini verse de, bir hukuk devleti içerisinde güçlü olması gereken yargı bu şekilde güçlü olan yargı değil, anayasal yetkileri içerisinde güçlü olan yargıdır. Bunun gerçekleşmesi de, her şeyden önce, hem yargı mercilerinin, hem de idari mercilerin, anayasal olarak yürürlükte

olan kanunları tatbik etmelerine ve diğler alanlarda da anayasal sınırlar içerisinde hareket etmelerine bağılı bulunmaktadır.

Burada iptal kararlarının yürürlüğünün ertelenmesi halinde AYM'nin biraz daha dikkatli olması gerektiğı söylenebilir. Özbudun'un da ifade ettiğı şekilde, yürürlüğün ertelenmesi kararının verilmesi ve bir yılı aşmamak şartıyla sürenin ne kadar olacağını tayin etme konusunda takdir yetkisi AYM'ne ait olduğu için, Yüksek Mahkeme, yukarıda sözü edilen mahzurları da dikkate almak suretiyle bu yetkisini çok istisnai hallerde ve iptal kararının derhal tatbik edilmesi halinde kamu düzeni bakımından gerçekten tehlikeli bir hukuk boşluğunun doğabileceğı durumlarda kullanılmalıdır¹⁰⁹. AYM, bu temenniye riayet ettiğı ölçüde, yürürlüğün ertelenmesinin, kamu düzeni ve kamu yararı ile uyumlu olduğu söylenebilecektir.

***

109 ÖZBUDUN, *age.*, s. 446.

KAYNAKÇA

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz, “Anayasal Denetimin Kimi Sorunları”, *Yargıtay D.*, C. 9, S. 1-2, Ocak-Nisan 1983.

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz, “Türk Anayasa Mahkemesinin İşleyişi ve Karar Alma Süreci”, *Bahri Savcı'ya Armağan*, Ankara Mülkiyeliler Birliği Vakfı y., Ankara, 1988.

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz, “Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Anayasa Yargısı”, *Amme İdaresi D.*, C. 24, S. 3, Yıl 1991.

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz, *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Yetkin y., Ankara, 1996.

ARMAĞAN, Servet, *Anayasa Mahkemesinde Kazai Murakabe Sistemi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi y., İstanbul, 1967.

ARSLAN, Zühtü, “Devletin Hukuku, Hukuk Devleti ve Özgürlük Sarkacı”, *Doğu Batı D.*, S. 13, Kasım-Ocak 2000-01.

BİLGİN, Pertev, “Kanunların Uygulanmasının Anayasa Mahkemesi Tarafından Durdurulması”, *Anayasa Yargısı*, C. 12, Anayasa Mahkemesi y., Ankara, 1995.

ERDOĞAN, Mustafa, *Anayasa Hukuku*, 7. B., Orion y., Ankara, 2011.

CANSEL, Erol, “Anayasa Mahkemesinin Verdiği İptal Kararından Doğan Kimi Sorunlar”, *Anayasa Yargısı*, C. 9, Anayasa Mahkemesi y., Ankara, 1992.

GÖZLER, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin y., Bursa, 2000, s. 492.

GÖZLER, Kemal, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 1. B, Ekin y., Bursa, 2010, s. 433.

GÖZLER, Kemal, *Anayasa Yargısı Bölüm 22*, <http://www.anayasa.gen.tr/anayasa-yargisi.htm>, (ET: 29.05.2014).

KABOĞLU, İbrahim Ö., *Anayasa Yargısı*, 4. B., İmge y., Ankara, 2007.

KANADOĞLU, Korkut, *Anayasa Mahkemesi*, Beta y., İstanbul,

2004.

KIRATLI, Metin, *Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi: İtiraz Yolu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi y., Ankara, 1966.

KÜÇÜK, Adnan, *Anayasa Hukuku*, 3. B., Orion y., Ankara, 2013.

OYTAN, Muammer, “Yasa Boşluğu Sorunu”, *Ankara Barosu D.*, S. 4, Yıl 1984.

ÖKTEM, Niyazi, “Hukuk Felsefesi ve Anayasa Yargısı”, *Anayasa Yargısı*, C. 8, Yıl 1991, Anayasa Mahkemesi y., Ankara.

ÖZBUDUN, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, B. 13, Yetkin y., Ankara, 2012.

SANCAR, Mithat, “Şiddet, Şiddet Tekeli ve Demokratik Hukuk Devleti”, *Doğu Batı D*, Yıl 4, S. 13, Kasım-Aralık-Ocak 2000-01.

SANCAR, Mithat, *Devletin Akli Kısılcacında Hukuk Devleti*, İletişim y., İstanbul, 2000.

SEVİNÇ, Murat, “Anayasa Mahkemesi Kararlarının Resmi Gazetede Yayımları ile Bağlayıcılığı Arasındaki İlişki”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/446/5007.pdf>, (ET: 19.05.2014).

ŞEN, Ersan, “Anayasa Mahkemesi’nin İptal Kararı”, 6 Temmuz 2013, <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1046222-anayasa-mahkemesinin-iptal-karari>, (ET: 08.05.2014).

TEZİÇ, Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, B. 5, Beta y., İstanbul, 1998.

YILDIRIM, Turan, “Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı”, *Argumentum D.*, S. 34, Yıl. 3.